

Note despre științele umane – 1980

2025

(Notă.- 11. 2025). Odată cu impunerea în sec XIX a „științelor umane,,(ale spiritului) s-a reactivat și hermeneutica,, pe care Dilthey încerca să o pună la temelia acestora. După o serie de tatonări, după elaborarea fenomenologiei lui Husserl și sugestiile operei lui Heidegger, în a doua jumătate a sec XX - în paralel cu dezvoltarea unei psihologii a persoanei (care în sec XXI va deveni și narativă, McAdams) -, a câștigat amploare și „filosofa limbajului,,. Aceasta s-a exprimat în variate orientări, incluzând „jocurile de limbaj,, ...,vorbirea performativă „...limbajul teoriilor științifice...limbajul narativ și poetica..., perspectiva comunicațională (corelată transducerii informațiilor discursive prin coduri..- inclusiv prin mass-media și codul genetic etc); precum și reactivarea hermeneuticii, în corelație cu fenomenologia și teoria acțiunii. În acest context, a recăpătat interes problematica generică a unei „*instanțe teoretice*,, supraindividuale a Umanului, ce include și universului discursivității și textelor semnificante („lumea a treia,, a lui Popper). Pentru psihologie s-a impus problema „împregnării „ subiectului psihic prin această dimensiune supraindividuală „teoretico-narativă,,. Adică, dimensionarea sa prin planul narativității teoretice publice,, în care... fiecare persoană poate să se și extindă... printr-o condiție biografică și de personaj.

Această perspectivă a unei INSTANȚE A TREORETICULUI SUPRA-PERSONAL (ce include narativități, coduri, norme și valori, texte științifice și speculații filosofice), pretinde corelarea cu o instanță complementară, simetric opusă „atitudinii contemplative,,; care, în sec. XX s-a degajat și s-a impus prin reluarea termenului tradițional de PRACTICĂ. Un element cheie a acestei conjuncții poate fi considerată ideea lui Husserl de „*Practică teoretică*,, (expusă în ultima sa lucrare *Criza științei europene*). Oricum, pentru psihologia persoanei umane, trimiterea la aceste instanțe s-a dovedit importantă. Corelația princeps teoretic/practic se poate considera că se realizează la nivelul CAZULUI,, comentariul tradițional trimițând la cazuistica „practicii juridice,,. Dar, Europa Modernității și-a început noua sa eră de cercetare pozitivă – vezi Bacon - printr-o reluare și extindere a problematicii cazuistice (de tip juridic) la nivelul cercetărilor de laborator. Oricum, cazul era familiar și practicii medicale (inclusiv psihiatrice) ..iar știința Istoriei și Sociologiei din sec XIX l-au adoptat („cazul tipic exemplar,, a lui M. Weber); el rămânând central și în noua Epistemologie,, ce s-a dezvoltat după Kant (Kant, a cărui operă de degajare a „transcendentalității,, în logică, s-a bazat tot pe tradiționalul model juridic). Rămânând în aria științelor umane -de tipul psihologiei-, cazul se degajă prin trăirea și transpunerea ulterioară în limbaj public - încadrat normativ judiciar -, a trăirii unor evenimente „experiențiale,, actuale. Preocupările ce le-am avut jurul anilor 1980 corelativ „științelor umane,,... s-au sintetizat în texte eseistice

de arhivă,.. precum *Note despre științele umane* . De ele se articulează și „*Eseu despre ființele intermediare*„ (centrat pe condiția de „personaj narativ„ persoanei umane) publicat în 1994. În lucrarea *Rememorări* (Ed Brumar, 2020) redau o scurtă istorie a acestor preocupări.

NOTE DESPRE ȘTIINȚELE UMANE (1980)

I/. ARGUMENTUL ORATORULUI

Quintilian, în cartea a III Institutionis Oratorie Libri – stabilește ce sunt cauzele:

...„S-a căzut de acord că chestiunile sunt nedefinite și definite. În primele fără a se specifica persoane, timp și loc – ori alte împrejurări – se poate trata „contra și pentru”; grecii le numesc Thesis, Cicero propositum, alții chestiuni generale privitoare la viața cetățenilor, alții – chestiuni filosofice,..

Chestiunile definite implică fapte, persoane, împrejurări de timp etc iar grecii le numesc Hypothesesis – ai noștri – „cauze”...

(În continuare, retorul roman comentează ce înseamnă; „ situația cauzei,.. arătând cât de variate opinii s-au formulat).

„Pentru a începe, Aristotel a stabilit zece elemente care îi par să constituie toate chestiunile posibile ousia (eksistenta) pe care Plautus o redă prin essentia și pentru care nu avem alt termen în latină! prin aceasta se pune întrebarea dacă faptul există! Calitatea, termen a cărui sens e vădit, calitatea, împărțită de urmași în două subdiviziuni: mărime și număr; relația din care au fost deduse schimbarea și compararea; după aceea locul și timpul, apoi a face, a suferi,, a avea, - de pildă: a fost înarmat, a fost îmbrăcat; în sfârșit, keistai, a sta, adică a fi într-o anumită stare; de pildă a fi încâlcit, a sta în picioare, a fi maniat. Din toate aceste elemente, primele 4 mi se par a se referi la situațiile cauzelor, celelalte la anumite circumstanțe, de unde se pot scoate probe,,.

Prima partea a textului a lui Quintillian face diferența dintre: a/ chestiunile nedefinite (*thesis, propositum*, chestiuni generale privind viața cetățenilor, chestiuni filosofice) și: b/ chestiuni definite sau cauze.

Aceste două tipuri de „chestiuni„ sunt prezente și dezbătute și în planul lingvistic al dialogului dialectic și al textului discursului, sau al comentariului speculativ; oricum, într-un plan teoretic marcat de o judecata sintetizatoare. Planul lingvistic a dezbaterii – chestiunilor – este până la un punct distinct de

planul trăirii nemijlocite a unui eveniment; e un plan secundar, uneori al reluării trăirii (ca în relatarea martorului)... alteori al ficțiunii - ca în povestea fantastică,.. ori un plan al dezbaterii și afirmării teoretice, sau.. al desfășurării logico ideatice.

În cazul „causelor,, în mod evident e reluată o trăire nemijlocită, un eveniment, o întâmplare umană, în vederea unui comentariu, a unei dezbateri comunitare – agorice -; în numele legilor și valorilor, ca de exemplu în cazul judiciar. Dar în cazul tezelor?

În practica existenței sociale, tezele sau chestiunile generale despre viața cetățenilor, supuse fiind judecării agorice, apar la un moment dat ca judecăți formulate, ca sentințe, imperative, porunci ce reglementează viața comunitară. Dar și în procesul dezbaterii și în cel al funcționării lor efective, tezele, devizele, maximele, rămân într-un plan de generalitate distinct de cel al cazului individual, al chestiunii determinate în timp și loc. Desigur, formularea lor într-un anumit mod e condiționată de determinisme circumstanțiale, ca spiritul epocii, sistemul relațiilor dintre oameni, ideologii, felul de concepere al omului și al relației sale cu transcendența. Dar generalitatea lor gravitează înspre un câmp ideatic, la un pol opus concretului individual. Într-un astfel de plan, mai înalt decât cel al „*chestiunilor general privind viața cetățenilor*” vor fi în dezbateri „*chestiunile filosofice*,, ca de exemplu problema existenței umane, a halou-lui ei transcendentalo-transcendent, problema categoriilor, a ființei etc.

Polul „chestiunilor generale,, nu derivă însă direct din cel al evenimentelor și al cazuisticii, dar el se polarizează dialectic în raport cu acesta. Se poate urmări astfel, în cadrul existenței umane o diferențiere dialectică, la o extremă fiind: - trăirea nemijlocită a întâmplărilor concret efective, *experiența*; iar la o altă extremă: - domeniul dezbaterii ideilor întru fundamentarea ființei și ființării (în *plan logico ideatic*). Intermedieri între aceste două extreme ar fi : - dezbateri cauzistică (planul cazului); și - dezbateri chestiunilor generale privind viața cetățenilor (planul tezelor, a maximelor). O astfel de distincție e desigur euristică, în realitate existând zone intermediare; și, de fapt, o coexistență a tuturor planurilor în viața umană reală, desfășurată. Trăirea nemijlocită concretă și planul dezbaterilor ideatice sunt constitutive existenței umane. Realitatea umană le cuprinde pe ambele,... la fel cum din punct de vedere ontologic ea cuprinde individualul și generalul, într-o unitate a existenței valide. Trăirea, experiența individuală... și dezbateri despre cele petrecute,..inclusiv speculația ideatică generală, se fundează reciproc; se determină și se diferențiază unitar, îmbogățindu-se una pe seama celeilalte, în

cadru desfașurării existenței umane în cerc hermeneutic dialectic. Dar în această desfașurare dialectică, putem identifica doi poli. La unul s-ar plasa : LIMBAJUL, TEORIA, JUDECATA. Iar la celalalt pol: PRACTICA.....EXISTENȚA UMANĂ DESFAȘURATĂ CA PRACTICĂ...între practica comunicării, a discursurilor și educației ..practica realizării de „produse teoretice,, (noutăți științifice, opere de artă) ..sau a producerii de bunuri de utilizare și de schimb. Instanța „științelor despre om,, s-ar plasa la intersecția dintre acești poli ai teoreticului și practicului.

A doua parte a textului lui Quintilian subliniază că lumea secundă pe care limbajul a făcut-o posibilă în interiorul umanului, este o lume întru totul concurentă lumii prime (a „realității exterioare,, în sens cartesian); de vreme ce, în interiorul ei categoriile sunt la fel de valabile. Aici, categoriile lui Aristotel nu mai sunt infrastructura ființei ca ființă; sau a gândirii ce concepe ființa ca ființă. Ci, fundamentul și structura lumii secunde a cauzelor, ce se consumă în dezbateră agorică. Eroii secunzi, ai lumii secunde a discursurilor – fie că e vorba de elogiu funerar sau discurs juridic, de epopee, mit, literatură, istorie, dramă, monument sau biografie – relevă întreaga complexitate a ființelor, a eroilor reali. Care, de altfel, nici nu s-ar putea dimensiona și releva concret, ca persoane, fără de acest plan. Dimensiunea completă a omului se relevă doar o dată cu reluarea sa de către sine, în planul secund al cazurilor și tezelor; care în același timp susțin existența sa practică. Omul nu e complet fără de biografia sa, fără de povestea sa, care se realizează după modelul oricărei istorii, povestiri, roman sau epopee.

II/. RELATAREA ȘI POVESTEA

1. Clasică problema a Experienței (*Erlebnis*) aduce în discuție și pe cea a – relatării, a povestirii ei; aspect care se corelează cu speciala lume a poveștilor. Dacă în cele din urmă se poate găsi o întemeiere filosofică și un criteriu valid care să justifice și să susțină „experiența,, pe care o trăiește un subiect, aceasta (experiența..) nu se încheie prin faptul că ea se petrece..se consumă. Ci ea, experiența, se inseră într-o lume, e pusă în raport, e relatată. Prin Kant, experiența pune în joc pe deoparte cuplul SUBIECT- OBIECT; pe de altă.. TRANSCENDENTALUL - care să asigure în subiect condițiile sale de posibilitate... - și o LUME (pornind de la o natură, de la o realitate ce conține lucruri).. care, de pe pozițiile OBIECTULUI, e și ea necesară constituirii

experienței posibile. Dar, dacă experiența e astfel validă și întemeiată,... ce mai urmează? La **Kant**, care edifica aceasta întemeiere, nu mai urmează nimic; căci **la el nu exista nici problema istoriei nici cea a limbajului**. La **Hegel** întâlnim prima din aceste probleme, dar nu și pe a doua. Subiectul, în calitate de conștiință ce sintetizează un univers fenomenologic, nu se raportează doar la o LUME – OBIECT, ci și la alt subiect conștient; iar de aici...la Hegel apar peripețiile stăpânului și sclavului,... înstrăinările și depășirile,... dubla dialectică (cea a antitezelor sintetizate întru Spirit și cea a generalului și particularului ce se împlinesc în ființa deplină, adevărată); și, în sfârșit, desfășurarea istorică, sub cupola Spiritului (ce dă criteriul și numele)..și a Absolutului... ce dă fundamentul. Experiența subiectului conștient, experiența datum-ului nemijlocit al lui „Acesta,, a lui Acum și Aici, e un punct de pornire indispensabil pentru Istoria Spiritului. **Dar nici acum experiența nu e relatată, nu e povestită nimănui**. Problema limbajului era pe atunci confiscată de englezi, care de la Locke a făcut din ea o problema națională, neputând realiza însă o filosofie în care să o insere. **Dar experiența nerelată este doar un început de drum**. Să intrăm puțin pe acest drum, odată deschisă poarta existenței umane desfășurate.

2. **Experiență și relatare**. În planul existenței umane empirice (ca viață umană desfășurată efectiv) experiența este urmată de formularea ei într-o relatare, într-un enunț. Desigur, experiența presupune întreg eșafodajul a cărei schemă a formulat-o Kant; dar enunțul și peripețiile sale, mai presupun și Limbajul... și câmpul Teoreticului.

Limbajul, ca structura fundamentală a existenței umane, asigură dublarea lumii, a realității, în interiorul umanului. El poate fi diferențiat în potențialul limbii și realitatea formelor limbajelor. Iar pe de altă parte, el desfășoară atât o funcție descriptiv asertivă cât și una expresiv dialogantă. În sfârșit, ca realitate semnificativă, el trimite la un domeniu al semnificațiilor; domeniu care se inseră și se organizează în câmpul Teoreticului.

Experiențele umane le-am putea împărți în :1. Experiența științifică corelativă unei teorii științifice, în articulație cu care, ea e organizată, realizată și lecturată. 2. Experiența ca trăire a unui eveniment comunitar, ce poate fi relatată ca mărturie într-un proces.. printr-o povestire. 3. Experiența ca trăire intimă și secretă, ce e înregistrată de subiectul conștient în tăcere... și eventual – mărturisită în cadrul unei confesiuni, a unei spovedanii.

2.1. O **experiență științifică** e deci un corelativ al unei Teorii științifice. De obicei ea este organizată cu o anumită metodologie pentru a răspunde unei întrebări–ipoteză, care derivă dintr-o teorie; prin răspunsul ce rezultă odată cu

experiența, teoria este testată, confirmată și îmbogățită....sau infirmată, pusă sub semnul întrebării, al nevoilor de reformulare. Rezultatul unei experiențe – sau a unei observații mai mult sau mai puțin sistematice ce poate fi echivalată unei experiențe organizate -, necesită integrarea sa într-o teorie care să o explice și care să profite de pe urma ei. Teoria însăși, integrată în câmpul teoreticului... e organizată discursiv ; ea e formulată într-un anumit limbaj - decupat din limbajul general -, conține termeni categoriali și enunțuri,..precum și aserțiuni axiomatice nedemonstrabile. De fapt, teoria conține un model parțial al lumii; și în raport cu aceasta, un ansamblu de enunțuri logice, de ipoteze; precum și un sistem logic și matematic, legi de inferență, legi interioare de organizare etc. Experiența este nivelul de contact al teoriei cu domeniul lumii la care ea se referă. Experiența odată efectuată și înregistrată, este lecturată de către subiectul cercetător și descrisă într-un limbaj observațional. Se obțin astfel enunțuri protocolare. Aceste enunțuri, în ansamblul lor, relatează despre datele experienței științifice respective. Relatare care va confirma sau infirma respectiva teorie științifică.

Relatarea despre o experiență științifică nu este complet neutră în raport cu evenimentul produs. În primul rând evenimentul din experiență nu e natural decât parțial. El a fost organizat, pus în scenă, în raport cu ipoteza teoriei,. Apoi, organizarea experienței prin tehnologia și instrumentarul său, limitează de la început însăși lectura posibilă a ceea ce se produce. În continuare, rezultatele trebuiesc interpretate. Înregistrarea prin anumiți parametri a evenimentelor petrecute nu înseamnă încă lectura lor. Lectura presupune descifrarea și atribuirea anumitor semnificații acestor înregistrări. Iar atribuirea de semnificații, depinde de câmpul teoretic și de instrumentalitatea abstractă de lectură pe care o pune în joc cercetătorul, pentru a relata experiența către specialiștii ancorați într-un câmp teoretic. În acest context, limbajul descrierii și relatării experienței se deosebește parțial de limbajul teoriei științifice. În ambele se asertează. Relatarea descriptiv asertivă a unei experiențe științifice, în momentul în care e raportată la generalitatea unei teorii, poate fi considerată un „caz„. Relatarea se face prin prezentarea descriptiv interpretativă a cazului experienței, către un auditoriu judecător. Auditoriul aflat pe un loc din care, invocă teoria științifică și contextul ei, având la îndemână câmpul de generalitate al legilor și aserțiunilor acestora.

2.2. Un al doilea tip de experiență - care de fapt ne interesează în mod central-, se referă la participarea subiectului la un eveniment ce are un deznodământ marcat de o semnificație pe care o înțelege. Relatarea acestei trăiri

participative de către -martorul ocular- se petrece în viața cotidiană sub forma descriptiv interpretativă a unei relatări de tip poveste.

Să ne imaginăm, pe urmele lui Quintillian, ca e vorba de un proces. Se dezbată o cauză, un eveniment, o omucidere. La dosar există probe materiale multiple,...dar baza dezbaterii o formează mărturiile. Cei care au asistat la eveniment, la scenă, povestesc ceea ce au văzut, ce au trăit, faptele la care au fost implicați direct în evenimente, alții mai departe, unii atenți, alții preocupați de alte lucruri, unii sunt deștepți și perspicace, alții prosti și dezinteresați; unii dintre martori pot fi preocupați de un anumit curs de desfășurare al lucrurilor ca de exemplu rude sau prieteni cu decedatul, dornici de un anumit final; alții dezinteresați, întâmplător prezenți la eveniment. Și, în sfârșit unii sunt integri moral, dorind izbânda adevărului, a binelui, a justiției. Alții sunt coruptibili fără dimensiune moral valorică, meschini. Relatările acestor martori, povestirile lor s-ar putea să nu fie identice. Ele se acumulează la dosar, corelate fiind răspunsurilor la întrebări precise, la probele obiective admise. Urmează apoi sinteza poveștilor expuse, făcută într-o anumită versiune de avocat, în alta de procuror. Iar judecătorul se întreabă, obligatoriu, „care e adevărul?„. Desigur, în momentul în care judecă în raport cu probele și legile, el părăsește nivelul poveștilor ca simple relatări ale evenimentului; și se plasează la nivelul interpretării „cazului„. Pentru moment reținem această modalitate a transcrierii trăirii în relatare, care e povestea martorului ocular; relatare ce formulează, într-un text sintetic și coerent dintr-un anumit punct de vedere, evenimentul. Sinteza ce se realizează prin bilanțul mărturiilor, este sinteza unui punct de vedere; și nu a unei judecări în numele generalului. Povestea mărturie nu e încă încărcată de responsabilitatea judecății agorice. Fiind o relatare dintr-un anumit punct de vedere, povestea mărturie afirmă existența unui eveniment uman; ea asertează, spunând că textul ei e de luat în considerare, că e adevărat,.. că se referă la ceva ce a existat,.. căci „dacă n-ar fi nici nu s-ar povesti„.

Similară cu povestirea-mărturie din relatarea juridică, e și cea care relatează existența unor evenimente istorice... sau a întâmplărilor în care sunt implicate alte persoane. Mărturiile istorice constituie un material prim pentru descrierea evenimentelor istorice; descriere care precede, desigur, interpretarea lor, cuprinderea lor într-o perspectivă a istoriei. Și la fel, mărturiile despre alte persoane sunt un fapt fundamental pentru scrierea biografiilor; acestea la rândul lor, fiind un punct de plecare pentru teoria biografiei și a persoanei umane. În general, povestirea-mărturie poate fi considerată în mare măsură similară descrierilor protocolare ale evenimentelor științifice, (relatările descriptiv

asertive ale acestor experiențe făcute de cercetător în limbajul experiențial). Ele constituie pasul prim de contact cu nemijlocul întâmplării existenței, furnizând un material primar pentru ulterioare sinteze teoretice. Experiența întâmplării umane nu e de obicei organizată. E posibil totuși ca, atunci când se așteaptă evenimente importante - într-un război de exemplu-, să fie trimiși oameni speciali, reporteri, care să urmărească, să înregistreze și să relateze metodic cele ce se întâmplă. Dar această situație specială se petrece doar în unele împrejurări; și e o practică doar a ultimului timp. Relatarea-mărturie mai poate profita de un tip de informație; și anume de cele ce deriva din mărturiile, din confesiunile celor participanți la evenimente.

2.3. Într-un plan opus experienței științifice care se vrea cât mai obiectivă, se află experiența trăirilor subiective, cea care rezulta din reflexia asupra propriilor trăiri. A existenței proprii, a vieții nemijlocite a individului angajat în viața sa; desigur, inserat într-un univers comunitar și spiritual. Trăirile subiectiv reflexive intime, odată sesizate pot fi apoi notate, redactate în limbajul comunitar sub forma povestirii unui vis, a jurnalului intim, a confesiunilor. Confesiunea presupune deja o anumită adresanță privitoare la un interlocutor; precum și un anumit înțeles atribuit propriei experiențe. Dacă confesiunile au o adresanță generală, ele exprimă o înregimentare a autorului convins de o anumită misiune, de faptul că el pune la dispoziția celorlalți o mărturie.. ceva important,.. ceva cu valoare generală; ceva care s-a petrecut și și-a găsit loc de experiență în sine. Dar nu numai convingerea într-o misiune profetică sau în valoarea exemplară a trăirilor subiective personale pot fi mobilul confesiunilor; ci și mărturisirea de secrete. Oricum, cine se mărturisește prin confesiuni cu destinație publică, vrea să aducă mărturie nu doar despre un individual (care este chiar el), ci despre ceva general; în raport cu care.. el a fost doar ocazia (cazul limită ar fi catharsis-ul confesiunii către o persoană intimă sau spovedania religioasă). În concluzie, confesiunea are două ranguri: rangul mărturisirii în numele unei.....sau a unui exemplu uman semnificativ; și rangul mărturisirii ce aduce lumină în aspectele secrete ale evenimentelor trăite.

Relatarea experienței umane, mai mult participante sau mai multe subiective, sub forma de povestire, se deosebește de relatarea unei experiențe științifice nu numai prin grad mai mare de subiectivitate sau gradul mai mic de obiectivitate; ci mai ales prin conținut. În relatarea experienței științifice ceea ce e descris e de alt rang și de altă natură decât cel ce face relatarea. În povestirea mărturie și în confesiune, se relatează despre ceva ce e același rang cu povestitorul. În poveste trăiesc eroi și se întâmplă evenimente. În poveste, pe

fondul funcției descriptiv asertive a limbajului, se dezvoltă și funcția sa comunicantă implicând eroii în evenimente.

3. Ranguri ale povestirii. În raport cu experiența, povestirea este o anume relatare legată în primul rând de mărturia omului ce participa la un eveniment uman. Relatarea experienței științifice este o poveste forte impersonală, care relatează despre ceva ce diferă în principiu de povestitor. Confesiunea, mărturisirea sunt povesti deseori prea personale cu un singur erou, pierdut uneori în individualitatea extrema a unei experiențe subiective sau în generalitatea extrema a unei trăiri esențiale (de exemplu a speculației filosofice). În povestirea unei întâmplări umane - la tribunal pentru istorici, sau simplu la gura sobei – umanul se repliază asupra lui însuși. Oamenii vorbesc despre oameni, reluând trăirile lor și ale altora, comentând existența umană nemijlocită într-o expunere desfășurată în planul secund și mimetic al limbajului asertiv comunicant, desfășurat prin povestire. Dar există și alte perspective în care relatarea-povestire (acceptată acum ca având un statut ontologic valid) se poate desfășura. Povestirea nu e doar o relatare mărturie în raport cu experiențe umane nemijlocite ci ea poate fi diferențiată în contextul existenței umane desfășurate și în alte trei planuri și anume: 1. povestirea mitică; 2. povestirea ficțională; 3. povestirea mărturie despre care am vorbit deja.

3.1. Mitul spune Eliade e o poveste sacră care, prin rostirea sa ritual iterativă într-un anumit moment, în anumite locuri și circumstanțe, asigură legătura indispensabilă a unei comunități umane cu o realitate transcendentă a sacralității..articulându-se cu.. evenimentele constitutive care s-au petrecut în „illo tempore”. Povestea ca mit ființează ca atare doar în cadrul practicii ritualic sacrale. Ea nu descrie și nu comentează evaluant întâmplări care s-au petrecut în fața unor martori oculari umani, care să le relateze apoi ca pe orice eveniment istoric. Povestea mitică pune în relație (ne relatează) existența profana a oamenilor cu existența originară matricială, fundamentală, arhetipală a sacrului. Tot ce se întâmplă oamenilor poate fi și exista în mentalitatea omului tradițional... doar prin raportarea la această matrice. Nu există eveniment nou.. ci doar repetiție; care, prin raportare la modalități fundamentale... poate câștiga în urma „consacrării,.. un anumit rang de realitate.

3.2. Povestea-ficțiune. Mitul ca poveste poate să-si piardă rangul. O poveste ce este considerată mit la o populație, poate fi la alta... învecinată... o simplă poveste pentru copii, ficțiune sau fabulație. Între mit ca povestea sacră invariabilă și povestirea celor întâmplare martorilor oculari ce stau în fața noastră, se înscrie câmpul intermediar al ficțiunii. Povestea-ficțiune nu e o

invenție ce ființează doar la un moment dat; ci o constantă structurală a umanului. Înainte de a exista romane au existat legende, epopei și povești. Toate acestea ne plasează între: - întâmplarea istorică efectiv trăită pe de o parte ...și - întâmplarea mitică cu rol constitutiv matricial și arhetipal pe de altă parte. Există, desigur și interferențe. Povestea mitică este de obicei marcată de imaginar; și conține într-o manieră simbolică comentarea unor evenimente plauzibile. Legenda și epopeea conțin relatări istorice și elemente de ficțiune. Povestea pentru copii și romanul pot conține structuri arhetipale. Interferențele nu anulează însă cele trei ranguri ale povestirii.

Povestirea ficțiune e de obicei corelată funcției antropologice a imaginarului... dar s-ar putea încerca și o înțelegere inversă. Un eveniment trăit, o întâmplare la care participi, poți să o povestești după ce ea s-a încheiat. În momentul în care o poți privi ca un tot după ce te-ai distanțat de ea având o perspectivă, o poți analiza, aprecia, califica și plasa între coordonate posibile imaginative. Se povestește ceea ce nu mai este, ceea ce a fost. Locul temporal al povestirii, spusă în actualitate, este „inactualul”. Una din coordonatele acestui inactual este memoria; alta, posibilul, atemporal sau viitor. În raport cu actualul pe axa temporalității reamintirea ce stă la baza povestirii, se afla pe același plan cu posibilul ce stă și el la baza unei modalități de povestire. Imaginarul ar putea fi circumscris ca această funcție a inactualului în actual, sub forma reamintirii transfigurate de posibil; sau a posibilității ce folosește materialul reamintirii.

Utopiile, literatura epică și chiar poezia au putut juca un astfel de rol, formulând aserțiuni nu despre ceea ce neapărat a fost; ci despre ceea ce ar putea sau ar trebui să fie. Formulări exprimate de obicei ca poveste. Ceea ce a fost în timpuri mitice sau istorice, devine poveste; ceea ce ar urma sau ar trebui să fie, devine poveste. Povestea nu e niciodată actuală.

3.3. Povestea ca relatare a unei marturii, depinde în primul rând de evenimentul care s-a petrecut efectiv și de perspectiva din care subiectul povestitor l-a recepționat. Dar, subiectul povestitor, povestind întâmplarea nu se detașează decât parțial de structurile antropologice care susțin povestea ficțiune și povestea mit. În primul rând, funcția imaginara diferențiază net diversele povestiri despre același eveniment. Se poate ajunge la relatări seci și cu totul nesemnificative; sau la fabulari; sau confabulari mitomane care fac întâmplarea de nerecunoscut. Pe de altă parte, întâmplările trăite, în momentul în care sunt redactate de poveste, sunt cuprinse de o infrastructură formală și arhetipală care depășește atât trăirea ce se vrea relatată cât și imaginarul. Povestea mărturie presupune și ea structuri de profunzime formal arhetipale, ordonatoare, din

umbra a povestirilor in genere... si a povestirilor de un anumit fel. Astfel de structuri de profunzime sunt constitutive si funcționale fenomenului „povestire,, in generalitatea sa.

3.4. Forme si conținuturi ale povestirii. Povestirea ca realitate a unei experiențe umane, ca mărturie, se desfășoară într-un context in care se corelează cu miticul arhetipal si cu imaginarul ficțiune. Ea se desfășoară in cadrul limbajului ca o spunere umana, formulata într-un text. Dar o astfel de spunere presupune un subiect ce o redactează; si care, exprima prin ea un mesaj, o adresanta, invitând la o lectura posibila. Subiect care, se poate afirma si in alt mod decât prin poveste; de exemplu prin porunci, prin proclamații, prin instaurarea de legi, prin declarații si manifeste. Mesajul, la rândul sau, nu poate fi transmis doar prin forma povestirii, el poate fi redactat scurt si univoc sub forma unei informații transmise printr-un cod; sau, se poate folosi simbolul alegoriei, fabulei, parabolei, textului metaforic, criptic etc. Cota parte de explicit si de „simbolic,, poate ține de convenție; dar si de structura formala a redactării, de figurile de stil folosite. Apoi, un mesaj vine din partea cuiva,... in spatele uni text ce afirmă un mesaj e prezent, in mod explicit, un subiect; sau se ascunde cineva. Acest subiect la rândul sau poate fi considerat individual sau comunitar, cunoscut sau misterios, uman sau divin, desfășurându-și spunerea într-un context cunoscut sau mai puțin cunoscut. Mesajul sau adresanta pot fi mai concrete sau mai generale. Transmiterea didactică a unei învățături îmbină ambele aspecte. Epistola e o adresanta directa către un altul; dar ea poate fi ridicata, prin convenție, la situația unui caz exemplar a unei adresante generale – ca Epistolele lui Pavel din Biblie. O epistola se scrie de obicei ca răspuns; si pretinde un răspuns, înscriindu-se astfel într-un lanț dialogal. Dialogul al spunerilor... pe marginea unei teme. Comentariul sau tratatul științific, eseul filosofico literar... sunt spunerii umane, care, au un anumit subiect, o anumita adresanta, un anumit mesaj... Dar nu sunt povesti.

Rangul povestii e mai bazal decât toate cele menționate mai sus. Povestea e mai mult decât o simpla descriere, mai mult decât o aserțiune. Povestea e o relatare, in planul unei lumi secunde,... ce conține eroi si evenimente. Nimic altceva din planul spunerilor umane nu poate avea adâncimea si generalitatea pe care o are povestea cu evenimentele si eroii săi, atunci când e scoasă din planul simplei comunicări; si se așează in planul relatării. Povestea este atomul spunerilor independente. E realul uman dublat, elementul unei lumi intermediare, aflată intre experiență si legi, intre experiențe si mit. Conținutul poveștilor se refera la eroi si evenimente. Se poate considera ca eroul, subiectul,

individul de tip uman se afla la un moment dat intr-o situație dată, în împrejurări anume, într-un anumit conflict, într-o anumita angajare și lupta pentru victoria unui sens uman spiritual. Și de asemenea,.. se pot lua în considerare anumite evenimente umane ce se întâmplă... sau se desfășoară la un anumit nivel; și care implica anumit nivel; și care implica în calitate de participanți indivizi umani, mulți eroi, fiecare cu destinul și istoria sa, cu firea, caracterul, stilul sau deviata, universul sau de raporturi, cu conștiința lor liberă și angajată, prin care participa la respectiva situație. Un eveniment pe care o poveste ni-l releva, ni-l afirma, se constituie în cadrul dat al unei lumi umane... printr-un anumit conflict pe care îl trăiesc eroii în cauza și care se rezolvă cu o participare mai mare sau mai mică, fiind într-un anumit fel recepționat. Oricum am privi lucrurile eroii uneori povestiri sunt cei care centrează în jurul lor totul. Întâmplările sunt întâmplările lor, lumea e lumea lor, credințele sunt credințele lor, jertfele sunt jertfele lor. Doar sensul care are eventual se degaja din poveste, nu mai e doar sensul lor. De aceea eroii aduc în discuție o lume. Ei prezentifică o lume care-i definește; dar care se definește de fapt prin ființarea lor în cadrul povestii. Dacă poveștile sunt deseori considerate modele ale lumii umane reale, aceste modele sunt nu doar modele reale ale acesteia.. ci și modele posibile. Deci, un model al lumilor umane eventuale într-un context dat. Povestea poate prinde pulsul vremii și să-l prezinte spiritualității epocii care-l poate astfel citi.

Eroii de poveste au viața. Ei au viața lor, trăiesc, se nasc și mor, se dezvoltă în raporturi și intră în poveste. Ea există în raport cu oricine o receptează. Pentru orice ascultător de epopee și cititor de roman, eroii acestora există, au o viață. Ahile și Odiseu trăiesc de mii de ani ca ființei intermediare. Oamenii ce se nasc și mor care învață carte și limbi străine, care iubesc și se jertfesc, ajung să cunoască, să se împrietenească, să invoce, să se identifice cu și să se dezică de aceste ființe intermediare ale poveștilor, să încerce a le depăși și reinterpretă.....Eroii marilor povești trăiesc alături de omul empiric ca prieteni mai constanți decât prietenii lor de zi cu zi. Omul individual nu e singur, nu doar prin inserția sa în comunitatea socio-politică actuală. El nu e singur de vreme ce are prieteni atât de fideli ca Patrocle și Achile, Odiseu și Nestor. În poveste eroii trăiesc, se roagă, întreabă, poruncesc; dar și povestesc sau iau în discuție - chestiuni general ale vieții cetățenilor-; sau chestiuni filosofice. Avem astfel în interiorul povestii o adâncire

În vremile noastre povestea-mit nu joacă un rol important în afara contextului religios sacral. Dar povestea-ficțiune și povestea-mărturie își

păstrează locul. În cadrul povestii-ficțiune clasică, rămână povestirea propriu zisa, basmul pentru copii; care cel mai des e o derivare directă sau un analogon al poveștilor mitice. Basmul, povestea fantastică aproape întotdeauna poate fi descifrată și după alte coordonate decât cele ale spunerii propriu zise. După planul de adâncime arhetipal mitice, de inițiere, pilduitoare etc.. Uneori povestea joacă un rol prin semnificația ce se desprinde din ea, din concluzie. Așa e fabula, anecdota, parabola. Acestea deseori sunt incluse într-un discurs pe care îl servesc. Poveștile, la rândul lor au incluse în ele unități mai mici, ca proverbul, aforismul, maxima, snoava, care fac parte din aserțiunile cu talc fără a fi povești.

Un loc de prim rang îl joacă povestea literaturii epice. Epopeea este o poveste care are la baza un fapt istoric real, dar care e desfășurat și în planul ficțiunii... și e intens marcată de mitic. Dar, odată ce o epopee exista în istoria vieții unui popor, eroii săi devin reali printr-o secunda realitate, cea a ficțiunii lor de eroi intermediari între realitatea nemijlocită și ficțiunea fabuloasă. În nuvela și roman putem întâlni elemente de realitate, de observare în calitate de martor sau de om ce înregistrează documente. Dar în primul rând ne aflăm în planul ficțiunii și al imaginarului cu mai multă sau mai puțină intenție retorică să pilduitoare..

Povestirea mărturie care poate interesa, alături de mărturiile juridice, este cea care participă la relatarea istorică a unor evenimente sau la redactarea unei biografii. În legătura cu un eveniment istoric ce se desfășoară sau s-a desfășurat, pot exista multe marturii. Sinteza lor caută să surprindă adevărul istoric, Adevărul în relatarea mărturiei și în sinteza istorică nu ține doar de exactitatea – care e presupusă – ci și de surprinderea semnificației principale ale cazului povestit (sau a evenimentului în curs); semnificație acceptată și afirmată de autor. De vreme ce orice poveste e o sinteză, ea urmează să fie o sinteză semnificativă, desigur dintr-un anumit punct de vedere.

Povestirea ca mărturie, poate apare auditoriului ca verosimilă, credibilă sau neverosimilă, imposibilă, absurdă. Autenticitatea celor relatate, poate fi pusă la îndoială. Se poate presupune interpunerea în planul povestirii – mărturie, a povestirii ficțiune. Sau mărturia poate fi făcută în numele unei convingeri, a unei credințe prealabile... care a dirijat însăși recepționarea celor întâmplare... ca și conforme sau nu cu ceea ce era așteptat.

Trăirea transpusă în povestirea relatată ca mărturie, nu e posibilă în afara unui limbaj, a unui univers de cunoștințe generale, a unei anumite concepții asupra lumii, a unor convingeri credințe personale sau de grup. Uneori diavolul e văzut zilnic, alteleori deloc.

3.5. Biografia este povestea vieții unui om. Fiind o poveste ea se desfășoară într-un plan secund în raport cu nemijlocitul existenței acestuia, care se desfășoară istoric, unic și ireversibil. Biografia este o relatare, un text redactat uneori și pe bază de documente, coerența sa fiind realizată de istoria vieții unui individ uman. Dar, aceasta viață se inseră într-o colectivitate istorică, într-o socio-cultură. Ea se desfășoară prin relații și raportări umane, prin comunicări interpersonale expresivo-afective, de modelul dialogului dialectic sub forma povestirilor reciproce... sau a mesajelor cu sens deontic. Toate acestea sunt realizate într-un anumit limbaj, în cadrul unui anumit univers spiritual; în care subiectul respectiv se poate manifesta prin acte variate, prin opere culturale. O primă problemă a poveștii biografice va fi cea a raportului dintre unicitatea drumului individual de viață și cuprinderea persoanei în sisteme de relații supraordonate; sisteme care-l determină, îl circumscriu,... dar în raport cu care se și realizează, creează, se definește. Istoria biografică a unei vieți nu e posibilă fără o prezentare și un comentariu a lumii sale (umane, interpersonale, de epocă, spirituale); și cea a operelor sale. Povestirea biografică va trebui să selecteze într-o anumită dozare, într-un anumit raport - și să expună într-o anumită ordine și formă - date privind nemijlocitul cursiv al vieții individului, lumea și operele sale. Și, pe lângă această selecție, să expună dintr-un anumit punct de vedere,.. raporturile dintre acești termeni, mai ales cele de determinism.

În al doilea rând povestea biografică se realizează și din documente variate. Putem avea astfel la dispoziție mărturisirile subiectului privitoare la propriile trăiri, la propria existență, confesiunile sale. Omul trăiește o existență onirică putându-și sesiza unele vise, pe care le poate transpune.. desigur modificat.. în povestiri comunicate. Într-un mod similar, trăirea în intimitate a sentimentelor, a frământărilor, îndoielilor, intențiilor etc., în momentul în care sunt povestite, chiar și celor intimi, suferă o modificare.. față de nemijlocitul experienței. Transpunerea în text e selectivă, univocă și deseori constrânsă de circumstanțe exterioare, situaționale. Mărturisirea trăirilor intime, a ceea ce s-a întâmplat într-o zonă a secretului personal, poate îmbrăca forma confesiunii comunicată doar cuiva: prietenului intim, unui necunoscut, unei instanțe supreme, marelui public etc. Dar și mărturisind despre lumea în care a trăit, despre evenimentele la care a fost martor sau a participat, cel ce povestește se poate mărturisi pe sine, poate realiza o spovedanie sau confesiune, ce devine document. Dacă confesiunea se referă la un caz de notorietate publică, atunci ea poate lumina, prin datele inedite ce le furnizează, documentația despre o cazuistică juridico istorică. Dacă e vorba de un personaj istoric, pot ieși la iveală

resorturi ale determinismului evenimentelor care, până atunci erau ascunse. Dacă e vorba de gânduri teoretice, de descrierea modurilor în care s-au constituit idei importante în intimitatea persoanei autorului, poate fi vorba de o autobiografie intelectuală; dar, când cineva mărturisește gânduri teoretice profunde, fără legătură directă cu cele întâmplare public, cu rang de idee teoretică,.. atunci relatarea acestor „stări de conștiință,, depășește în plan teoretic nivelul unei sinteze de tip povestire. Povestea autobiografică, la fel ca orice relatare cu valoare de mărturie, este evaluată, apreciată, caracterizată. Cu atât mai mult pot fi caracterizante, cel de al doilea tip de documente pe care le are la dispoziție cel ce întocmește o biografie: poveștile altora despre persoana în cauză, mărturiile celor care l-au cunoscut, care au conviețuit împreună, care s-au întâlnit sau s-au confruntat cu el. De obicei aceste povești relatează episoade în care persoana în cauză apare ca participant, ca subiect ce se manifestă într-o situație dată, El este prezentat în cadrul poveștii, relevant, caracterizat. În sfârșit, un al treilea tip de documente sunt cele obiective; și în primul rând operele sale. Desigur, documente obiective pot și scrisorile de ex. Activitatea omului ca individ în măsura în care e suprapersonală, dependentă de statutul și rolul său social. La acest nivel treaba bine făcută, performanță profesională, poate da o oareșicare individualizare. Apoi, existența fiecărui om are o rezonanță în mediul în care trăiește, are repercusiuni la diverse nivele, ce pot și ele înregistrate în maniera de document. Cât despre operele spirituale ale unui om, ele sunt rezultatul unui „eu spiritual valoric”.. care.... doar se articulează cu alte straturi ale personalității; și care, se corelează pe de altă parte cu suprastructurile socio spirituale ale limbajului, tehnologiei, istoriei ș.a.m.d.

În al treilea rând o poveste biografică se inseră într-o anumită concepție generală, filosofică, morală, științific psihologică despre om. Omul este și subiectivitate și obiectivitate, și conștiință și comportament; el are structuri psihice ierarhice, moduri de raportare la lume, moduri de progresie interioară și exterioară, de metamorfoză, de salt, criză și regres. Există o problemă a libertății, demnității și responsabilității umane, care e diferit privită în cadrul diverselor doctrine despre om; și care nu e de neglijat atunci când se redactează o poveste biografică. În raport cu toate acestea, s-ar putea redacta o „teorie a biografiei”, care nu poate ocoli însă nicicum faptul fundamental că biografia este o poveste. Fiind o poveste despre viața unui om, ea este implicit sau explicit și o caracterizare. O caracterizare presupune principii caracterologice și evaluări, care se cer făcute în raport cu un plan al generalului, al legilor și valorilor. Dar,

privind astfel, biografia devine mai mult decât o poveste, ea devine comentariul unui caz.

III. CAZUL, JUDECAREA..RESPONSABILITATEA

3.1. Cazul este o poveste judecată dintr-un plan de generalitate, în planul legilor și valorilor care o disciplinează și îi asigură un sens. Povestea poate fi iresponsabilă. Cazul presupune o judecare responsabilă, făcută cu invocarea generalului, într-un câmp al dezbaterii comunitare din „agora”,... „agorice”, deci.

Se vorbește despre caz în primul rând în justiție; dar și medicina, de la Hipocrate încă, se bazează pe cazuri. Și la fel, se poate vorbi despre „caz istoric”, și de un „caz de conștiință”, despre „cazul unei vieți de om”, a unei biografii sau despre un „caz științific”. Știința naturii, în toate domeniile ei, studiază cazuri. În *Novum Organon*, Bacon face o listă impresionantă de „tipuri de cazuri” care ar putea interesa pe un om de știință. În raport cu o teorie științifică, cazul este cel care o confirmă; și mai ales, cel care o infirmă. Desigur, în științele naturii, cazul e de luat în considerare nu doar în apariția lui spontană, ci mai ales în apariția sa căutată, provocată, pusă la punct în cadrul experimentului științific. Persoanele prezente în poveștile pe care le adună judecătorul de instrucție, de abia încep să devină caz juridic. În orice caz, doar în urma „acuzării”, și prin calificarea dată de instrucție, întâmplarea transpusă în poveste ajunge într-o nouă instanțădevenind, progresiv, caz. În raport cu nemijlocitul întâmplării unice și irepetabile – și în raport cu planul povestirii – suntem acum într-un al treilea plan. Cazul începe acum să se coacă. El ajunge în instanța de judecată. Aici sunt prezenți procurorul, avocatul apărării, judecătorul (cu asesorii sau jurații adiacenți); apoi, sunt prezenți martorii, probele materiale, precum și auditoriul, publicul, societatea. Judecătorul are în față un dosar. În acest dosar se află adunate, într-o manieră semnificativă, multiple probe. În primul rând mărturii umane –deci povești –; apoi, mărturii privind probele materiale, - deci probe „obiective”-; și apoi, expertize. Deja, în dosarul de începere, se află textul punerii sub acuzare, care invocă legi și proceduri. Procesul nu poate să înceapă, - cazul nu e caz judiciar -, dacă ceva general nu e în joc; dacă legile nu sunt invocate., Deci, dacă individualul cu determinațiile sale, nu stă sub general. Și acum.. procesul începe. Se vor audia martori (care vor relata povești); avocatul își va susține pledoaria; el va face o sinteză a poveștilor (și documentelor) despre caz, dintr-un anumit punct de vedere; adică va prezenta o versiune a „poveștii cazului”, argumentată într-un anumit fel. Oricum, el va invoca și poveștile mărturiilor și documentelor „obiective” și legile. Iar procurorul, la fel.

Orice poveste poate avea nenumărate versiuni; dar acum, versiunile avocatului și procurorului invocă documentele și legile, în cadrul unei argumentări. Avocatul și procurorul țin câte un discurs retoric... prin care caută să convingă instanța... în legătură cu versiunea pe care o dau cazului; pe care o susțin, La capătul dezbaterii judiciare – care include intervenția forumului de decizie, se ia o hotărâre. Și astfel, se dă o delimitare a cazului, În cadrul sentinței judecătorești se exprimă o anumită interpretare a sa, bazată pe argumente factice, argumente luate din domeniul legilor și a cazuisticii anterioare, argumente care invocă valoarea de justiție și echitate. Sentința judecătorească, judecata formulată în raport cu cazul dat, are consecințe practice asupra omului real. El e privat de libertate, reeducat, recompensat, răsplătit în conformitate cu o anumită doctrină, care susține practica justițiară în socio-cultura dată.

Cazul judiciar e deci o „ab-strație,.. El se desfășoară într-un plan secund, care modelează din anumite puncte de vedere realitatea evenimentelor umane întâmplate; pentru a se întoarce, prin sentință, la realitatea umană nemijlocită a destinului persoanelor. În practica judiciară, cazul dezbătut utilizează poveștile (relatările faptelor), stabilind, în mod responsabil, responsabilități. Și apoi cazul dezbătut se poate înscrie într-o cazuistică, poate deveni o „speță cazuistică,..

Toate problemele și toți termenii menționați mai sus în raport cu cazul juridic, merită a fi reluați mai detaliat într-un comentariu, important pentru științele umane. De aceea, repetăm acum cele formulate de la început privitor la caz: Cazul este o poveste judecată dintr-un plan de generalitate,.. în planul legilor și valorilor care o disciplinează și îi asigură un sens. Povestea poate fi iresponsabilă....cazul presupune o judecare responsabilă, făcută cu invocarea generalului, într-un câmp al dezbaterii comunitare, agorice.

3.2. Câmpul de generalitate responsabilă ce structurează cazul, implică norme și valori, integrate în exercitarea unei practici umane. Sistemele de norme trebuiesc distinse de valori. Pentru domeniul în discuție, normele deontice de permis, interzis, obligator sunt distincte de valorile de just, bine, echitabil. Și normele și valorile pot fi comentate doar în interiorul problemei practicilor umane (a ființării umanului, ca practică). Normele reprezintă criterii explicite de reglementare a practicilor; valorile se plasează în alt plan, implicit, aspirativo-orientativ, de ghidaj și criteriu posibil al însăși normelor. Valoarea nu poate fi prinsă direct, adusă și pusă în tavă printr-o sentință sau maximă unică. Ea poate fi implicată și dezvăluită prin discurs, e prezentă în și prin discursivitatea normelor funcționând și a practicilor desfășurate. Astfel, discursul normelor desfășoară și explicitează valorile. Pe de altă parte însă, valorile susțin – ca un

criteriu – abstract, ideatic, discursul normativ și practicile. Practicile și normele explicitează valorile, valorile susțin normele și practicile. Nu normele sunt criterii pentru valori; ele pot fi invocate doar în discursul explicativ al valorii. Astfel, practica artistică și normele estetice puse în joc de critica artistică, sunt susținute de valoarea de frumos pe care o clarifică, o explicitează și o materializează. În general, toate practicile umane (productive, religioase, artistice, educative, terapeutice, administrative, politice etc.) sunt susținute de norme și valori. Prin ele, valorile ființează. O astfel de interpretare nu neagă idealitatea valorilor - în sens de poziționare excentrică ce deschide câmpul aspirativ al proiectului uman - dar le cantonează, totuși, în interiorul realității umane, ca existență practică.

Normele variază ca rang și sens în cadrul umanului. S-ar putea diferenția între: - Normele praxeologice ce reglementează acțiunile eficiente asupra (sau în legătură cu realizarea) unui obiect sau obiectiv. Normele juridice, care reglementează coexistența și cooperarea intens personală dintre oameni, în cadrul organizat al comunității; - Norme etice, care reglementează raportarea individului la Uman în general, prin intermediul relațiilor cu alții și cu sine (raportul la libertatea și demnitatea umană, la fericire etc.). Dar limitele dintre acest domenii nu sunt tranșante. Astfel, între normele juridice – în sens de sistem al legilor (al interdicțiilor legale) - și domeniul imperativelor praxeologice (obligator și interzis după anumite algoritme) avem nenumărate intermediare: regulamente, instrucțiuni, prescripții, recomandări, formulate mai imperativ sau mai persuasiv. Între domeniul normelor juridice și al normelor etice, avem de asemenea intermediari de tipul codurilor deontologice: a obiceiurilor, a normelor acceptate de comunitățile profesionale, a programelor sfătuitoare și recomandatoare. Și la fel mitul, ce susține sistemele normative ale ritualurilor (tabuu-uri sau imperative).

În poziția „generalului” care permite o punere în caz și o judecare de caz, stă acum – în cazul „cazului juridic,”- domeniul legilor, iradiind atât înspre valori cât și înspre norme (prescripții). Legea e menționată aici ca o prezență explicită, care organizează practica, care este invocabilă și invocată. Legea aceasta umană, care asigură generalitatea pe baza căreia existența umană nemijlocită este reluată sub formă de caz, comentat și judecat, e o instanță cu un conținut variabil, parțial convențional. Sistemele de legi se schimbă mereu, normele praxeologice și mai mult. Înțelesul câmpului aspirativ valoric nu e nici el constant. Ceea ce persistă însă, e instanța de generalitate a legii..și a câmpului valoric ce o susține.. Această instanță normativă a legilor care organizează practicile umane, e diferită

de instanța legilor ce e invocată de om în teoriile științifice despre lume. În sfârșit, un al treilea domeniu !!

de generalitate – legalitate, ar fi cel propriu existenței umane desfășurate, a ființării umane în conformitate cu „natura umană” (atunci când omul se consideră pe sine ca obiect al lumii, de introdus în teoria științifică).

3.3. Realizarea cazului: acuzarea, dezbaterea. Un eveniment uman, pentru a începe să devină caz, trebuie în primul rând să fie „pus în cauză”, acuzat. Desigur, atunci când „faci caz de ceva”, ai nevoie de o instanță căreia să i te adresezi. La început suntem în planul sesizării. Instanța sesizată - și care reprezintă generalitatea – este cea care desfășoară instrucția, adunând probe (și povești) decizând că evenimentele povestite au rang de caz, stând sub o generalitate anume, Cazul începe să devină caz doar în cadrul unei instanțe instituționalizate, care reprezintă generalul. O astfel de instanță face ca evenimentul să fie în atenția publică, să devină „public”, să stea sub ochii dezbaterii publice, să capete o prezență în plan „agoric,.. Nu numai evenimentul juridic parcurge un astfel de drum pentru a deveni caz,..ci și cel politico istoric...sau, evenimentul cultural. Toate necesită o atenție focalizată din partea unui for instituționalizat....care, chiar dacă nu „le pun sub acuzare,, le marchează ca „notabile..și de interes.. Lucrurile sunt mai pregnante în cazul medicinei, unde pacientul devine caz medical, nu doar pentru că acuză către instanța medicală simptome de suferință; ci pentru că angrenează instituțiile medicinei „să-l rezolve terapeutic,,

Punerea sub acuzare din justiție se inițiază prin procedee ritualice, retorice sau critice. Retorica a dominat dezbateră agorică orală,.. critica.., pe cea tipărită, prin cărți și gazete. (J’acuse, scria Zola, în legătură cu cazul Dreyfuss). Dezbaterea propriu zisă, în jurul unui caz, se face după anumite reguli, prezentându-se texte discursive (discursuri) în care datele ce compun cazul respectiv sunt prezentate orientat, susținându-se o versiune (o teză în legătură cu ele) pe bază de argumente interpretative, cu intenția de a convinge toți factorii ce intervin în decizie; deci și audiența, spectatorii, lectorii, auditoriul. În discursul retoric sau critic în discuție nu e „cazul în general,.. uniform și univoc,.. ci și – sau mai ales – punctele de vedere adverse asupra cazului, punctele de vedere interpretative posibile.. cele care angajează pe participanți. În această dezbatere angajată, instanța de judecare are de lărgit cât mai mult câmpul versiunilor posibile pentru a putea alege sau redacta, formularea cea mai verosimilă (ca fapt) și mai corespunzătoare legilor, textului și spiritului lor, valorii de justiție. Ansamblul generalității juridice are un sens care variază în funcție de doctrina

judiciară acceptată. Dacă în cazul judiciar, dezbaterea e reglementată de procedură și condusă de judecător (iar discursurile părților sunt și ele reglementate, au o anumită tehnică subiacentă), în dezbaterea deliberativă – privind un caz socio-politic, istoric, o decizie care angajează o comunitate în ansamblu, dezbaterea e mai puțin reglementată. Aici întâlnim discursul deliberativ din tripartit împărțire Aristoteliană. Dar acum în dezbatere nu mai e un caz în sens de eveniment întâmplat; ci în sens de eveniment în curs, față de care trebuie decis printr-o anumită angajare comunitară. Cazul în dezbatere se polarizează spre extreme cauzei: pe de o parte cauza în sens de determinism a stării actuale (care sunt cauzele a ceea ce se întâmplă?!) – pe de altă parte, cauza în sens de teamă angajantă, de ceea ce ar urma sau ar trebui să fie, temă în numele căreia merită să ne angajăm (cauza pentru vom lupta și vom muri!, Cu acestea însă, cazul pierde din determinisme individualului, așa cum e în cazul juridic. Se produce o tranziție de la caz ca dezbatere a unui eveniment uman individual petrecut înspre dezbaterea unei chestiuni generale (vezi Quintilian). Dezbaterea deliberativă e intermediară între acestea. În sfârșit, cea de a treia specie, discursul epidectic deschizându-ne un drum spre caracterologie, morală, biografie.

După punerea în cauză – acuzare – după dezbaterea comunitară a cazului și judecare, se ajunge în faza sentinței, a formulării judecății asupra cazului. Judecarea presupune logica (generalului și necesarului) dar și evaluarea argumentativă. În cele din urmă, sentința este o decizie care asertează. Dar ea nu este o simplă proclamație ci o concluzie a unei judecări. Judecarea folosește silogistica și argumentația, alături de interpretări hermeneutice și judecăți de valoare care evaluează atribuind un sens anume.

4. Judecarea. Cazul este deci un eveniment uman, povestit și judecat în numele (invocând) un nivel de generalitate. Fiind constitutivă pentru caz, judecarea trece dincolo de el, reinserându-se prin sentința judecății – în practică, în existența umană ca practică.

Judecarea cazului, judecarea existenței umane petrecute, întâmplare, povestite, pusă sub cupola generalului (pusă sub acuzare)... duce în final la judecata-sentință. Modelul juridic este sugestiv, dar el nu acoperă ansamblul problemei. Deja în judecarea juridică, instanța ce judecă stabilește nu numai dacă ceva s-a întâmplat (dacă există judecata de existență),.. ci și dacă este o întâmplare calificată juridic (este de un anumit fel, prezintă anumite calități). În procesul judecării, cazul e calificat în dublu sens: pe de o parte clasificat, considerat a se încadra în anumite paragrafe ale sistematicii legilor; pe de alta, el

este și caracterizat, descris ca având anumite particularități, caracteristici. Concluzia judecării, judecata ca sentință, este argumentată. Ori această argumentare, invocă și valorile de echitate, justiție, bine. Astfel, prin judecare, cazul nu e numai identificat ci și valorizat. Vom reține ca funcții ale judecății: 1. Identificare ce clasifică; 2. Caracterizarea (evaluarea, aprecierea, calificarea, darea de sens) valorizarea, atribuirea de valori, cu argumentarea și explicitarea acestei atribuirii. Când un judecător spune: ceea ce a făcut este just, echitabil, bine; când un critic de artă spune: opera aceasta (acest caz) este frumoasă, tragică, sublimă, el face afirmații în numele valorilor.

Judecata logică, se plasează într-un plan al fundamentelor ce depășește ființarea (ecsistența), reinserându-se în ea, secundar, în urma reflexiei speculative umane. Dar, în mijlocul existenței umane întâlnim curent judecarea unui om de către alt om, judecare caracterizantă, evaluantă (nu e bine ce ai făcut; e un m rău, un perfid, un om bun; meriți să te pedepsesc, să te disprețuiesc). Judecata tribunalelor e o standardizare a funcției antropologice de judecare, întâlnită în viața de zi cu zi. Pe de altă parte, această judecată a instanțelor omenești asupra oamenilor, e reafirmată într-un plan transcendent. Așa apare, în creștinism, **judecata de apoi**. În această judecată, se separă cei buni de cei răi, după ce existențele sunt cântărite și judecate, evident în numele unor valori care asigură sensul și valoarea existenței. Judecarea unui om de către altul (în viața de zi cu zi, având drept consecință o simplă vorbă, o atitudine, sau represalii – laude), judecare de către instanțe sociale (de către rege, stăpân, feudal, tribunal), judecarea sa de către zei sau dumnezei (ca sa nu mai vorbim de judecarea de către propria conștiință morală), sunt moduri ale judecății care sunt proprii existenței ca practică... și în raport cu care, **judecata logică este doar o jumătate de drum.**

Gândirea greacă a fost frământată de problema **criteriului**. Criteriul este punctul de sprijin în judecare, terenul ferm pe care se sprijină cel ce decide. Fără acceptarea transcendenței, acest criteriu nu și-a găsit locul... și filosofia antică a terminat în neoplatonism sau scepticism. Europa filosofică a continuat să fie preocupată de problema criteriului... și a ajuns la o primă mare rezolvare, originală, mutând „**criteriul**” în „**critică**”. Criteriul, dacă există, trimite tot mai insistent spre un câmp transcendent. Critica, înlocuiește criteriul prin instituirea unui plan de profunzime, abisal, *transcendental* (după Criticile kantiene, va urma Critica economiei politice a lui Marx, Psihanaliza etc.). Dar, revenind la Kant, se ridică aici **problema Tribunalului Rațiunii**,... sau a tribunalului care judecă rațiunea însăși. Dar,... cine este această instanță, care judecă însăși

Rațiunea? (judecata este axul gândirii kantiene, ea este firul călăuzitor pentru deducerea categoriilor...). Problema criticilor kantiene nu e indemnă de problema mai generală...cea a însăși „**criticii**„. A criticii ca judecată ce caracterizează și valorizează o chestiune, o problemă, un caz, în contextul dezbaterii agorice a publicisticii europene, a ceea ce se publică în gazete, cărți, polemici, ziare, a ceea ce este o chestiune publică, o Res-publică. **Critica e de fapt judecată, care parțial, clarifică și oricum caracterizează și deseori clasifică.** Această critică europeană este un element fundamental al judecării, mai ales în planul cazurilor socio-politice și estetice.

5. Câmpul agoric. Agora poate fi utilizată ca o metaforă pentru câmpul în care se întâmplă dezbateră comunitară a cazului, ce ocazională judecata în numele legilor. Istoric și fizic, agora este piața care centreează viața comunitară a polisului grec din perioada clasică. Viața acestui oraș nu mai este axată acum prin templul care face legătura verticală cu sacralitatea.. și în interiorul căruia se practica ritualul mitic-sacral de reinsertie în timpul original,.. ca paradigmă în care se inseră orice eveniment și în raport cu care se decide față de orice situație (eveniment) nou. Comunitatea orașului centrat de „templul-ax al lumii”, trăiește (prin ritual) un prezent atemporal. În mutația greacă, centrul polisului, agora, nu mai e sacră: e profană și istorică. Aici se întâmplă comerțul în toate sensurile, aici se adună cutumier comunitatea internă și externă, aici se dezbate cazurile prin care evenimentele nu mai e introdus în atemporalitatea timpului mitic... ci poate avea versiuni, e comentat și calificat, ridicat la rangul de caz (istoric-uman) prin dezbateră comunitară. Și în faza mitic rituală, ce va căpăta realitate prin consacrarea comunitară. Acum, ceva (uman) capătă realitatea (adică preeminența istorico – reală) prin dezbateră comunitară a cazului.

În preajma agorei dar și pe marginea Acropolei se află Teatrul. Tragedia este o primă formă intermediară între ritualul sacru și dezbateră comunitară a cazului. Temele mitice și istorice sunt dezbătute prin versiunile date de tragedie în fața spectatorilor ce participă contemplând și angajându-se, fără a interveni deocamdată direct în desfășurarea dramei.

Tehnica dezbaterilor comunitare, a discursurilor pro și contra, a luării deciziilor și a semnificației acestora, a variat de-a lungul timpului. Agora ca topos uman asigură locul unde apare dreptul de a participa la dezbateri și decizii, unde se „consacră” profan evenimentul uman în calitate de caz, unde se evaluează și se negociază. Aici se face comerț în sensul comerțului cu bunuri materiale (de consumare); dar tot aici se evaluează, se negociază și se apreciază valorile spirituale (bunuri de însumare comunitară).

În Europa tiparului, dezbaterea comunitară are loc prin epistole publicate, prin eseuri, cărți (cu răspunsuri polemice) gazete, ziare. Această tehnologie a răspândirii discursurilor, formează un alt tip de câmp agoric. Un fel de agoră poate fi considerată Universitatea Europeană, congresul științific, revista de specialitate științifică sau de critică artistică, diversele forum-uri naționale și internaționale, politice, culturale, științifice, locuri în care se află tribune de dezbatere. O agora, în timpuri moderne poate fi instituția radioului și televizorului, alături de salonul literar sau seminarul pe o temă. Dincolo de aceste instituții și situații empirice, câmpul agoric s-ar defini în general (opțional) ca câmpul posibil al dezbaterei comunitare – libere – despre caz, despre evenimentul sau chestiunile umane reluate sub legi. Câmpul agoric, ca și câmp al posibilelor dezbatere structurate nu are limite; el reprezintă o deschidere, o condiție de posibilitate pentru instaurarea pluritopică (necentrală) a dezbaterei umane responsabile despre cazuri și teze.

6. Responsabilitatea. În câmp agoric, oamenii dezbat cazuri, judecându-le. Cazurile se referă la evenimente din cadrul existenței responsabile a oamenilor. Iar judecata, e un act de responsabilitate, ce invocă un plan al generalității umane. Dar ce este? Cum se poate circumscrie responsabilitatea?

Cadrul în care responsabilitatea se circumscrie, a fost menționat mai sus. Este cadrul, câmpul existenței „agorice” în care individul uman ca persoană – ca subiect activ conștient și comunicant – este inserat într-o comunitate a schimbului și a dezbaterei. În acest cadru, persoana se află în relație nu doar cu alte persoane ...ci concomitent și cu diverse straturi ale generalității umane, cu funcții și statute sociale, cu instituții și practici, cu legi și valori; și, în final chiar cu ceea ce depășește omul, cu transcendența. Acest „topos spațiu câmp instanță agorică” se distribuie la rândul său la diverse nivele; el e **prezent, ca instanță, în interiorul individului unde se dezbat cazurile de conștiință**, la fel cum e prezent, funcțional, în planul comunităților istorice ce-și dezbat destinul politic sau în cel al instanțelor de dispută teoretică.

Omul responsabil, instanța umană responsabilă **răspunde: la o chemare sau la o întrebare.** Când omul răspunde la o întrebare (pe care de fapt și-o pune sie-și, în diverse instanțe), el se angajează de obicei pe calea cunoașterii. Dar, există și întrebări de felul: cine ești? Ce ai făcut? Încotro te îndrepti? Ce rost ai găsit vieții? Ce este fericirea? Ce este binele? Răspunsul la astfel de întrebări, au importanță pentru existența sa practic responsabilă. Răspunsul la un apel poate avea forme variate. **Apelul**, este în primă instanță, un apel uman. Există chemarea directă a altcuiva, pentru ajutor. Dar mai există rugămintea,

solicitarea, îndemnul. Și încă, apelul ceva mai misterios al generozității, al împlinirii de sine în numele fericirii, sau în numele binelui general, apelul valoric. Și apoi, **apelul transcendenței**. Omul ce recepționează un apel, răspunde, se angajează. Angajându-se, face un contract, cu alții, cu sine, cu planul valoric, cu planul transcendent. Contractul presupune angajamentul definit (în conținut și în raport); - adică, definirea partenerilor și a temei –apoi menționarea garantului, ca individ, ca instituție, ca general-logic care e invocat drept o garanție generală, recunoscută de contractanți (decid de subiect și comunitate). Și în final, contractul angajamentului, presupune supunerea, despre supra-veghere și judecare, către o instanță care reprezintă comunitatea și generalul (legile, cu normele și valorile ce gravitează în jurul lor). Această supunere către instanța de judecare nu e doar principială și potențială, ci reală. După ce omul în plan agoric, a răspuns la o chemare umană, la o **chemare a umanului** sau a transcendenței pe care umanul o aduce în joc, acum **el răspunde**. Răspunde din altă perspectivă decât cea a cunoașterii, la o **întrebare umană**, la întrebare a umanului, instituit în instanțe ce întreabă spre a judeca. Prin răspunsul care angajează, și duce la asumarea de responsabilitate, subiectul se angajează implicit sau explicit – la judecată în fața instanțelor agorice, ocrotite de transcendență. El este în principiu – sau mereu – gata să raporteze, să răspundă, să dea seama, de ceea ce a făcut, în fața unei instanțe ce simbolizează, sintetizează și reprezintă agora și general umanul (cu normele, legile și valorile ei). După cum s-a mai spus, judecata agorică e un proces discursiv care presupune acuzarea (punerea în cauză), apelul la norme, legi, valori (drept criteriu), argumentarea unei hotărâri, a unei decizii formulate într-o concluzie, a unei judecăți ce e sentință calificativă ce susține sancțiuni negative sau premiale. O astfel de judecată, e judecată atât în sens logic argumentativ cât și în sens valoric. O responsabilitate asumată conține în ea, ca o umbră ce o dimensionează și o tensionează, o judecată agorică, cu posibilul triumf sau posibilă greșeală culpabilizatoare. Având în vedere toate cele spuse până acum, s-ar putea susține că responsabilitatea este faptul de a fi al omului care e capabil să răspundă la chemarea omului (a general umanului vehiculat de indivizi) sub semnul judecății umane logico-valorice (răspunzând întrebării instanțelor de judecată, raportând, dând seama), în numele unei dimensiuni general umane.

Problema generală a responsabilității presupune deci câmpul agoric și implică planul general al umanului; ea pune în joc apelul uman, răspunsul ce angajează printr-un contract, acțiunea sub semnul și cupola răspunsului la întrebarea instanței de judecată, în numele general umanului. Problema concretă

a responsabilității, cere să se precizeze: cine e responsabil? pentru ce?, în fața cui? Și pe lângă aceste precizări, mai trebuie precizat care sunt dovezile, argumentele care fac pe cineva, responsabil de ceva, în fața cuiva. Desigur, prin aceasta părăsim un anumit plan al generalității, trecem dincolo de conținutul unor propoziții ca de exemplu: „Omul este o ființă responsabilă”. De asemenea, pentru moment, sunt trecute în planul al doilea două probleme extreme – dar generale – cum ar fi cea a conștiinței morale, prezente în fiecare individ uman, și cea a responsabilității lui Dumnezeu. Cantonându-se astfel într-un plan mediu (cel al raporturilor agorice), a raporturilor comunitare, a persoanelor unele în raport cu altele în planul structurii socio-istorice organizată de generalitatea legilor și valorilor) vom avea **de comentat asumarea și atribuirea responsabilității**. Persoana care-și asumă o responsabilitate, se angajează în față unei instanțe umane, făcând o declarație. Declarația e o afirmare de sine ca fiind într-un anumit fel, ca fiind – aici – angajat în raport cu ceva (cu o temă) în fața cuiva (unor oameni, a unei colectivități, a unor instanțe, care implică o generalitate umană). Declarația, odată înregistrată în câmp agoric, devine o dovadă exterioară a asumării (a angajării) întru responsabilitate. Pentru a fi validă această declarație de asumare, trebuie să fie acceptată de instanțele umane; deci, chiar dacă nu a fost în mod special dorită și așteptată, ea a fost acceptată, ca acceptabilă, utilă, necesară, bună etc. Mișcare inversă, este cea a atribuirii, a **delegării** de responsabilități. Aceasta se face, în câmp agoric, prin oficiali, consacrări, prin probe, examene, votări etc. Drept consecință, în mod public și oficial, se acordă anumite responsabilități anumitor instanțe umane (în parte unor indivizi) atribuire care, publică fiind, este cunoscută, comunitar, agoric. Această atribuire are variate moduri și nivele. Poate fi vorba e o atribuire **indirectă de responsabilități, prin acordarea unor statuti și roluri sociale, recunoscute comunitar (funcția de șef, deputat, de specialist – funcționar într-un domeniu dat, de cetățean eligibil prin depășirea adolescenței etc.)**. Dar poate fi vorba și de atribuirea unor responsabilități precizate, fie în plan socio politic (misiuni anumite, ambasade, numiri de dictatori, de generali) fie în plan interpersonal (îți încredințez copiii mei; îți încredințez secretul). Responsabilitatea asumată (și declarată) și cea atribuită (care e un transfer de responsabilitate prin delegare, încredere etc.) se desfășoară în cadrul funcțiilor deontice organizate de sistemul de legi și responsabilități juridice, care funcționează și constitutiv pentru price societate istorică dată. Instituția legii umane are drept corolar responsabilitatea juridică (comentabilă în judecata

instituției tribunalelor). Pe această pânză de fond, care face ca individul uman să fie persoană, umana, se inseră responsabilitatea socialmente asumată și atribuită.

Menționăm încă două ipostaze ale responsabilității. Prima se referă la ipostazierea responsabilității în transcendent. De treburile omului e responsabil nu numai omul, ci și o ființă transcendentă (Dumnezeu). Responsabil înseamnă aici determinant responsabil și deci responsabil vinovat: „Tu, Dumnezeu ești responsabil vinovat de soarta mea; ție m-am încredințat și tu ești singurul ce mă poți determina întru bine, care mă poți ajuta!”. Oricum, Dumnezeu este responsabil de existența răului în lumea umană. Această problemă a frământat multe secole de filozofie, până la Leibnitz. Dispariția lui Dumnezeu, nu face să dispară problema originii răului în lume, ca întemeiere transcendentă, acum. O a doua problemă, este cea a responsabilității morale. Aici, responsabilitatea face cuplu cu vinovăția în cuplarea „orizontului agoric” al persoanei individuale, cu cel al grupului uman istoric și cel al ipostazei umane agoric-teoretice. Omul, **oricum nu e niciodată și nici când, o ființă individuală, izolată. Ea este, ca individ, o ființă în raport.** Principalul raport, este cel cu transcendență umană, cu perspectiva agorică a transcendenței. În acest interval, se înscrie raportul la comunitatea istorică, raportul la alții, la Tu. Tribunalul conștiinței morale, are la bază această sinteză a câmpului agoric al umanului. Omul este responsabil, ca individ, în fața umanului în general apoi, în fața colectivităților și a oamenilor individuali. El este, responsabil vinovat, asumându-și responsabilități-vinovăție, atribuindu-i-le altora, lăsându-se judecat și judecând. O mare parte din comerțul moralității se desfășoară sub arcul acestor asumări și atribuirii de responsabilitate-vinovăție, urmate de judecări și pedepse, sub formă de consumare a vinovăției.

IV. TIPOLOGIA CAZUISTICII

1. Un caz este un eveniment, considerat în unicitatea lui, judecat (prin dezbateri agorică) în raport cu un plan general, al legilor impersonale. Între individualitatea cazului și generalitatea legii, apar problemele de filozofie primă privitoare la: unu-multiplu și unu-altul. În acest câmp apare problema tipologiei.

Un caz tipic este un caz valabil pentru mai multe cazuri, un caz concret are în el o generalitate fără a fi devenit încă lege abstractă și impersonală. Mai mult însă, cazul tip introduce o perspectivă dinamică, istorică: putem vorbi despre: a) tipul promisiune și b) tipul model.

a) Cazul tip, ca deschizător de drum, ca promisiune a unei noi semnificații generale, ca ordonator al cazuisticii în direcția unei noi împliniri,

poate fi întâlnit în orice domeniu al științelor; dar apare mai pregnant în istorie. În științe, el poate fi cazul care tulbură, care informă teoria acceptată, care incită la căutarea unor noi cazuri, care să ducă spre formulări teoretice noi, capabile să-l cuprindă. Dar tipul promisiune a fost cel mai îndelung studiat de hermeneutica biblică, care distinge între sensul spiritual, alegoric și mistic al textelor sacre. Prin tip (typos) în greacă se înțelege, între altele, și obiectul ieșit din mâinile artistului în primul moment, în linii grosolane, pe care treptat trebuie să-l prelucreze (tiptein=a bate, a imprima, a lăsa în urmă ceva), pentru a obține obiectul de artă propriu zis, forma desăvârșită. Tipul înseamnă astfel o persoană sau un fapt real, cu existență istorică (consemnat în Vechiul Testament) care are un sens al său propriu, deseori ascuns, care preaînchipuiește viitorul. Prin împlinirea temporală se ajunge la noi realități istorice care reprezintă (ca anti-tip) împlinirea de sens, desăvârșirea prin devenire a anunțatului tipic (și care sunt menționate în Noul Testament). Ieșind din haina biblică, se poate comenta tipul ca „un caz istoric” (eveniment, situație, fapt, persoană) deschizător de drumuri. Împlinirea anti-tipică va realiza un model de urmat. Astfel Cezar, ca anti-tip realizator al lui Alexandru, este în mod secundar un erou tipic pentru toți cezarii și țării istoriei ulterioare. La fel cum, guvernământul democratic după ce s-a copt în Atena. A fost exportat în toate coloniile. În acest plan al discuției istorice, unde se comentează în primul rând ceea ce se întâmplă în istorie, se poate spune că tipul istoric presupune cazurile precedente ca experiențe ce împing spre o sinteză, la un moment dat, prielnic, atunci când „timpul s-a copt” când cazul în speță poate deveni cu succes portdrapelul unei cauze. În acest plan istoric, evenimentul trecut. cazul ce se vrea dezvoltat și împlinit, poate fi invocat chiar de cei prinși în acțiunea de împlinire, ca elementul teoriei cu care-și argumentează acțiunea, ca parte a doctrinei (și ideologiei) care o răspândesc, ca argument al interpretării situației actuale conform cu o anumită direcție evolutivă, pe care vreau să o dezvolte. Dar, această dezvoltare de la tipul promisiune, deschizător de drum și care aproximează pentru prima dată o formulă nouă, și până la o anumită împlinire istorică, trecând prin înlănțuirea cazurilor intermediare –poate face parte din expunerea istorică, deci ca argument în desfășurarea discursului teoretic al istoriei. În argumentarea teoretică a acțiunilor umane, deseori se caută, pentru a se invoca, cazuri precedente, similare. De unde și grija, deseori, în acțiune, de a nu se crea precedente.

b) Tipul ca prototip. Un caz încheiat ca redactare, și semnificativ, pregnant, care se impune, poate deveni un model de imitat. Am menționat mai înainte că se poate ajunge la un caz prototip, după o dezvoltare istorică,

parcurgându-se un drum, de la promisiune la împlinire. De fapt, nici un caz nu poate fi rupt de cazuistică. Cazul derivă din evenimentul povestit și din judecarea sa prin legi; dar el se alătură, într-un fel sau altul, și cazuisticii deja existente. Odată cu această precizare făcută, se poate spune că un caz semnificativ, nu apare totdeauna ca rezultatul unei dezvoltări liniare, cumulative, pornindu-se de la problema deschisă de un caz de promisiune. Cazul ce devine prototip (adică evenimentul semnificativ, lectura sa semnificativă și formularea sa drept caz în urma judecării agorice) se poate instala și mai brusc, desigur în corelație cu alte cazuri, în corelație cu problemele ridicate de cazurile anterioare, dar nu pe linia unei direcții clar stabilite. De altfel, și cazul promisiune ce apare deseori ca un caz problemă, se instituie nu liniar ci de obicei ca ceva nou, legat de cazurile precedente mai repede prin contrast decât prin continuitate. Cazul tip, ce devine prototip, se instituie ca model de referință. El este invocat în reluări. În primul rând, într-o perspectivă a practicului, existând un model, un caz model, în conformitate cu el se încearcă imitări, reproduceri, realizări care să se conformeze prototipului. Prin reproducere, modelul pierde din specificitate și crește în generalitate; se păstrează ceea ce poate fi reprodus în împrejurări și determinări variate. Se tinde spre o epură, o schemă, spre un model abstract. Aici, practica reproducerii abstractizează modelul, care la origini este caz concret, semnificativ. În epoca elenistică, la fel ca în epoca romană, se construiesc peste tot orașe după modelul idealizat (epurat, schematizat) al polisurilor grecești sau a urbelor romane. În colonii, guvernământul metropolei se reproduce, mai abstract decât acasă. În Ierusalimul cucerit, instituțiile medievale sunt mai pure (mai tipice în sens abstract) decât în Europa de unde cruciații pleaseră. Picturile manieristilor sunt mai manieriste decât cele ale lui Pontormo. Această abstractizare, purificare obținută prin practică, conduce spre un nou fel de tipic: tipicul abstract.

Atât în cazul tipului promisiune (a tipului luminos Bacon) cât și a tipului semnificativ (a prototipului) rămânem în planul cazului. Deci a evenimentului concret, devenit persistent doar prin faptul că e comentat în planul de existență secundă, mimetică, lingvistică, a cazului. Evenimentul, comentat drept caz, redevine eveniment prin practică; și după cum am văzut, prin practică cazuistica se poate distila, se poate abstractiza. În afară de această abstractizare prin practică există și o alta ce se desfășoară în plan teoretic, pornind tot de la caz. Este cazul inducției. Un caz, devine caz, numai dacă este deja judecat și calificat sub semnul generalului. În plus, el conține semnificații proprii, care pot promite sau pot genera, sub generalitatea anonim-abstractă a legii. O colecție suită de

cazuri, sunt de la început înscrise în generalitate; pe de o parte în generalitatea mai înaltă, care le-a permis să fie cazuri; pe de altă parte, în generalitatea mai joasă, care derivă din semnificația lor particulară, anunțătoare de semnificații, de drumuri. De aceea, o sumă de cazuri, chiar dacă nu epuizează un domeniu, pot permite formulări generale. Inducția incompletă a cazurilor este orientată de obicei de o problemă (ce derivă tot dintr-un caz) și se încheie cu o formulare generală, ce urcă de la „mulți” la „general”. Se obține o abstractizare care derivă nu din determinații individuale, ci din generaluri parțiale, cazuistice, cumulate semnificativ. Avem deci acum abstractizare prin inducție (incompletă).

Fie că pornim de la abstractizarea prin practică, fie că invocăm abstractizarea teoretică, prin inducție completă, ajungem la un nivel al unui tip abstract. Tipul abstract, care oricum și oricând stă sub legi și face parte din genul generalului, nu mai este caz, ci matrice cazuistică. Suntem acum în planul modelului teoretic. Modelul teoretic permite o formulare teoretică, într-un limbaj teoretic, într-un plan al generalității, de deasupra concretitudinii cazului. Un model teoretic permite o definiție suficientă generării de lucruri. Tipul promisiune și tipul model, suportă o caracterizare. Dar, ele au o potență generativă, prin existență (prezență) lor efectivă. Desigur, o definiție e posibilă și aici; dar nu ea este cea care susține cazuistica ce se revendică de la aceste tipuri, fapt îndeplinit în fapt de prezența or stimulativ generatoare. Odată ce ajungem la definiția abstractă a tipului, ieșim din planul cazului și cazuisticii. În raport cu tipul abstract, bine definit care e prezent într-un anumit plan al teoreticului – se pot genera obiecte concrete, în serie infinită, în raport cu un anumit algoritm. Desigur, nu suntem în afara practicii, înțeleasă acum mai ales ca practică productivă. În raport cu o anumită cunoaștere teoretică, formulată în legi și definiții (definiții tip) se pot construi obiecte instrumente, identice cu n prototip definit, și în număr indefinit. Aceste obiecte instrumente, derivă direct din legi, din tipuri abstracte, și nu mai au legătură cu cazurile.

În afara tipului caz (promisiune și semnificativ) și în afara tipului abstract (definiție generatoare de obiecte instrumente) mai putem menționa tipurile teme și metode din lumea intermediară (mai ales din câmpul artei). Tema și tehnica în lumea reduplicată – în care se înscrie și cazul – pot avea acest statut intermediat prin care, o realitate odată instituită – ca și caz acum, din nou – poate fi reluată variat (ca variațiuni și prezentificări), într-o realizări, într-o instituire de cazuri. În plan tematic de exemplu, un univers de teme poate constitui repertoriul pentru multiple generații de pictori, sculptori, scriitori, poeți, dramaturgi etc. Tematica poveștilor mitologice grecești sau a poveștilor

biblice (din vechiul și noul Testament) au alimentat multe secole arta europeană. Tehnologic există pe de o parte toposuri mereu reluate (Curtius); pe de altă parte o reușită formală în artă (în terminologie în general) face epocă și modă, e mereu reluată și răspândită. Ar mai fi de menționat, pe lângă interpretarea la care se ajunge prin reluarea temelor și tehnicilor în artă, și interpretarea muzicală.

Pe lângă planul cazurilor tip planul tipurilor definiții și al tipurilor teme mai avem și planul, mai înalt sau mai profund, al ideilor. Există idei, și structuri ideatice, care stau în spatele temelor definiții și în spatele cazurilor (paradigme, arhetipuri).

2. Tehnologiile caracterologice, Problema tipologiei, corelată cazurilor tip este o problemă legată de problema Unu Multiplu. Dar un caz (la fel ca o Idee) nu e corelat doar cu multiplicitatea care va sta posibil sub ea, ci și cu „Altul”, cu altceva. Dacă se individualizează prin ceva, un caz se individualizează nu numai în raport cu multiplul și cu alte cazuri. Aceasta implică caracterizarea. Caracterizarea se poate descrie cel mai clar în domeniul caracterizării umane.

Caracterizarea, descrierea caracterizantă și etichetarea oamenilor de către omeni, ne apropie spontan de tipologie, pentru a sfârși în ea din plin. Există o funcție caracterizantă a existenței umane nemijlocite a omului, ce poate fi identificată în viața de zi cu zi a colectivităților. Doi sau mai mulți oameni ce se simt sau se consideră apropiați, dialogând, discutând despre un altul, despre al treilea – de obicei neprezent – îl caracterizează. Cel caracterizat e într-o poziție intermediară între intimitatea dialogului și indiferența față de străin sau ostracizat. Caracterizarea tocmai descifrează o persoană aflată la semidistanța de comunitate, în vederea formulării unei atitudini. De aceea toate caracteristicile populare apelează, în primă instanță la aprecieri valorice. „El” este frumos sau urât, bun sau rău, drept sau necinstiți, ipocrit, mincinos, orgolios, deștept, prost, nevolnic, nebun, ciudat etc. Judecata de valoare e aici nelipsită.

Un al doilea pas îl realizează galeria tipologică a moraliștilor. Sec./ XVII european a excelat în acest tip de descrieri caracterizant evaluante (invocându-l pe Teofrast). Dar, portretistica tipologică a continuat până azi, cel puțin în literatură. E vorba aici de descrierea comentată, caracterizantă, a unor cazuri „tip” pregnante, semnificative, colectoare de mulțimi de indivizi reali sau, posibili. Aceste descrieri sunt axate pe ceea ce s-a numit caracter uman, în dublul sens de formulă morală a unei persoane și de ansamblu coerent „tipic” de manifestări expresive. În această galerie nu avem nici un principiu interior ordonator, nicio sistematică. E vorba de o galerie de portrete tipologic

caracterizante, fără limită explicită, fără criterii definite, fără teorie sau doctrină clară care să o fundamenteze. Descrierea unui om, ca biografie, presupune și ea o caracterizare. Caracterizarea poate folosi biografia doar ca rezumat și exemplificare, făcând în mare abstracție și de lumea umană sincronă. Moraliștii francezi în schimb includ caracterul în lumea și „moravurile” contemporane. În caracterizare, determinațiile individului uman, sunt considerate în primul rând ca un caz. Un caracter este, cu toată individualitatea sa, un caz, deoarece sub generalitatea moralei, epocii, umanului în general. Dar, un individ – caracter poate fi și un caz tip, dacă el e un tip exemplu sau un tip abstracție. În aceste cazuri, în spatele caracterului tip, pot sta mulți indivizi. Caracterele, pot fi deci așezate alături unele de altele într-o galerie de portrete, cu sau fără un criteriu de ordonare. În măsura în care se folosesc criterii de ordonare, avem o tipologie sistematizată. Tipologia e sistematică, dacă criteriile de ordonare sunt și de clasificare și fac parte de la început din criteriile de caracterizare. De obicei, în aceste cazuri, numărul de clase e finit. Orice om e născut într-una din zodiile cunoscute (europene sau chineze); orice om e sau sangvinic, sau coleric, sau flegmatic sau melancolic. Principala problemă a tipologiilor (caracteriologice) sistematice este raportul lor cu observațiile empirice. Se poate de exemplu pleca de la un nivel teoretic: omul este conceput într-un anumit fel, cu anumite caracteristici; de aici rezultă criterii pentru o ordonare; urmează observarea cazurilor concrete din perspectiva acestei doctrine și clasificări, cu clasarea cazurilor și îmbogățirea tipologiei respective prin sinteza materialului observațional. Se pot folosi și probe, teste, derivate din doctrină și criterii. Îmbogățită de cazuistică, tipologia sistematică e prezentată pentru uzul celor interesați. Între: 1) tipologia sistematică așa cum rezultă din doctrina; 2) criterii de ordonare și 3) cazurile concrete există o permanentă tensiune, pe care mulțimea cazuisticii încearcă să o umple. Și justiția prezintă „spețe cazuistice” ce se află deasupra cazurilor individuale și sub legi, ordonând cazuistica după tipuri. Dar, în justiție, nivelul legilor e clar formulat, iar judecătorul trebuie totdeauna să judece în raport cu ele. În procesul de caracterizare, judecătorul caracterizant poate constata reîncadrarea unui caz dat în niciuna din clasele tipologice ale unei tipologiei sistematice. Deci, în raport cu acea sistemică, cazul intră în clasa neîncadrabil. Desigur, există și cazuri „tipice”, care se încadrează perfect într-o clasă descrisă, precum și cazuri difuze, ce se răspândesc pe mai multe clase și care necesită o decizie (argumentată) a judecătorului, în vederea încadrării.

Tipologiile caracterologice moderne au toate, în spate, o doctrină, criterii ce susțin sistematica claselor tipologice, precum și o verificare cazuistică. Acestea nu pot fi nicicând lipsi. Chiar dacă se pleacă de la o tipologie galerie, la un moment dat se tinde a se grupa, creându-se noduri, centre de colecție ce se pun în raport unele cu altele într-un început de sistematică căreia i se pot apoi găsi criteriile și teoria subjacentă. Tipologiile, plasându-se în proximitatea (intimitatea) practicului, sunt „orientate”. Avem tipologii utile pedagogiei, judecării morale etc. Caracterologia modernă, voindu-se cât mai „științifică” a căutat să se bazeze cât mai mult pe manifestările expresive, voind la un moment dat să elimine planul valoric. Dar aceasta e imposibil. De fapt, orice judecată caracterizantă, este o judecată de valoare, evaluantă, care afirmă ceva nu doar despre expresivitatea descriptibilă ci și despre moralitate, inteligență etc. Judecata caracterizantă, este judecata despre om și ea nu poate ignora valoricul din om. Orice caracterologie generală este și cap de serie (posibilă) pentru serii psihopatologice sau serii de tipologii a genilor. În cadrul diagnosticului caracterologic, plasarea într-o clasă caracterială este doar o etapă, urmată de evaluarea, caracterizarea propriu zisă; care se face nu doar conform cu normele caracterologiei ci și cu valorile (mai ales morale). E prezentă deja tensiunea dintre diagnosticul ca identificare-calare și diagnostic ca și caracterizare – evaluare.

3. Constituirea unui sistem tipologic este inevitabil când se pornește de la cazurile tip. Un sistem tipologic implică o clasificare a tipurilor (un raport orizontal între ele) după diverse criterii. Clasificarea este însă o caracteristică generală a inteligenței, care corespunde de altfel diversității organizate a lumii însăși. Ca proces intelectual, clasificarea e un procedeu prin care o mulțime de indivizi sunt grupați într-un număr finit de clase, pe baza unor criterii de apartenență. Iar clasele, la rândul lor, se raportează într-un anumit fel una la alta, în cadrul unui sistem. O clasă care poate colecta un număr de indivizi, o poate face în numele unei definiții. Definiția, în acest proces de clasificare presupune precizarea raportului de incluziune și disjuncție: clasa se include într-una de ordin superior și se diferențiază de cele de același rang cu ea (genul proxim și diferența specifică). Un individ prin caracteristicile sale, poate aparține concomitent mai multor clase. Clasificarea presupune un sistem, care să indice cât se întinde de mult domeniul de clasificare. Un sistem de clasificare aplicat unor mulțimi de indivizi, presupune un catalog indexial pentru a se stabili locul și relațiile indivizilor cu multiple apartenențe. Operând asupra unei realități, un sistem de clasificare se poate suprapune mai mult sau mai puțin peste ordonarea

reală, intrinsecă respectivului domeniu. Clasificarea aplicată unui domeniu de realitate, poate avea o cotă de artificialitate (Line, Boghes). În domeniul uman, o clasificare poate fi și ordonator practică, să inducă o ordonare a practicii umane, a făcutului, și prin aceasta să fie activă, chiar dacă e parțial arbitrară.

4. Un domeniu „tipic” pentru studiul problemei cazurilor tip și a clasificării lor, este medicina. Medicina, în calitate de practică, are și ea un domeniu teoretico consubstanțial, care argumentează acțiunile efective. Domeniul teoretic al medicinei asimilează cunoștințe privitoare la anumite aspecte ale omului (mai ales, omul ca o ființă biologic bolnavă). Cunoștințele sunt acumulate cu diverse tehnici și metodologii, fiind tributare mai ales progresului științelor biologice. Dar, domeniul teoretic al medicinei face doar apel la aceste cunoștințe. Conținutul său propriu zis îl reprezintă bolile, desigur descrise, interpretate în determinismul lor, în evoluția lor spontană și consecutivă diverselor terapii. Descrierea și cunoașterea bolilor se desfășoară într-un plan abstract care pleacă de la cunoașterea omului concret bolnav, de la cunoașterea cazului.

Cunoașterea unei boli rezultă din cunoașterea cazuistică. Prezentarea unei boli într-un tratat de medicină generală, este de fapt prezentarea unui caz tip. De fapt, mai mult decât a unui caz tip ci a unei clase tipologice, axată pe un caz robot; deci, pe prezentarea unui caz care cumulează principalele caracteristici ale cazurilor ce pot să apară (eventual cu ierarhii interioare și precizări statistice) și a principalelor variate ce gravitează în jurul cazului. Dar o boală, în realizarea sa sau în descriția sa ca un caz-tip, se corelează cu alte boli. De aceea, un tratat de medicină generală reprezintă un sistem nosologic nosografic. Cunoașterea medicală ca sistem nosologic, presupune un anumit sistem de clasificare, după anumite criterii. O boală, poate avea mai multe poziții în cadrul unui sistem de clasificare a tuturor bolilor. Predarea medicinei, în învățământ, se folosește de cazurile robot ale capitolelor de patologie, de exemple – cazuri exemplare – prezentate la curs, de experiența cazuistică pe care o câștigă fiecare student la patul bolnavului. Domeniul teoretic al medicinei, presupune, în sfârșit, doctrine medicale, care privesc mai ales conceperea organismului uman și orientarea strategiilor terapeutice.

În legătură cu această situație a medicinei, se pot relua unele aspecte ale problemei cazului. Cazul tipic este cazul conform în cel mai înalt grad de descriția unei clase caracteriologic-tipologice. El acoperă, prezintă trăsăturile obligatorii și mare parte din trăsăturile facultative (dacă nu pe toate), fiind în același timp lipsit de trăsăturile altor clase. El se apropie de cazul robot ce

descrie o boală sau un caracter care are o definiție și un nume fiind prinse într-un sistem. Cazul tipic, poate fi folosit ca un caz exemplu (caz exemplar) în demonstrarea unei clase tipologice. Un caz tipic nu e doar un caz conform cu descripția din trata, ci un caz ilustrativ, pregnant, semnificativ, care convinge și pe alții, un caz școală. Cazurile tipice sunt rare.

Cazul atipic, vag, e cel mai frecvent. Există o atipie care rezultă din lipsa de pregnanță, din îndepărtarea de centrul caracterizant. Dar există și o atipie a mixturii cu alte tipuri. În măsura în care această mixtură poate fi identificată și definită, se ridică problema deciziei de apartenență prioritară la una din clase (mulțimile vagi și decizia); sau problema unei clase noi, intermediare.

Cazul neîncadrabil, aberant, cazul princeps. Pentru caracterologie, cazurile neîncadrabile pot fi frecvente; lor li se rezervă, în unele caracterologii un loc anume. În medicină, unde, la fel ca în justiție trebuie luată o hotărâre în orice împrejurare, oricât de neîncadrabil ar fi cazul, problema devine mai gravă. Cazul aberant poate pune sub semnul întrebării o tipologie cu întregul său sistem teoretic și de criterii, sau o teorie medicală. Cazul aberant poate induce în criză sistemul explicativ sau ordonator folosit, la fel cum se întâmplă în întreaga știință. Dar un caz aberant, poate fi și semnificativ. Bine descris și interpretat, el poate deveni relevant, devenind cap de serie pentru o nouă clasă tipologică sau nosologică, fie în cadrul vechiului sistem, fie reorganizându-l. Aceste cazuri noi, princeps, au o similitudine cu cazul promisiune, din istorie.

O practică umană se confruntă mereu cu cazuri. Cazul se constituie în cadrul judecării evenimentului, repovestit și resintetizat. Dar, prin judecare, se trece din nou la planul realității umane nemijlocite, se acționează în câmpul umanului, se făptuiește, se desfășoară o practică. Inculpatul devine caz în dezbateră judiciară; dar odată aceasta încheiată, odată sentința pronunțată, ea se repercută asupra sa, îngroapă cazuistica. La fel în medicină. Bolnavul se prezintă la medic; investigându-l și judecând asupra bolii sale, medicul îl transformă în caz; dar, ajungând la o concluzie, luând o decizie, el se reîntoarce la bolnav și acționează asupra sa; iar consemnat în foi și comunicat, se adaugă cazuisticii medicale. Situația de caz, mediază un proces teoretic, în vederea practicii. Prima în mijlocul dintre câmpul teoretic de referință și cel al făptuirii directe, situația de caz mijlocește două operații importante; cea de diagnostic și cea de formulare a strategiilor de acțiune. Uneori cele două fețe pot părea depărtate sau puțin corelate: judecătorul de instrucție, detectivul, criticul de artă, par a fi preocupați în primul rând de diagnostic. Executantul pedepsei, executantul terapiei, artistul, militarul în acțiune, par a fi corelați mai mult practicii. Militarul nu

investighează dacă să facă războiul, el nu pune diagnosticul situației politice, ci urmărește ca acțiunile militare, în raport cu scopul propus, să fie eficiente. În realitate, cele două domenii sunt rar – și niciodată complet – despărțite. În realitate, cele două domenii sunt rar – și niciodată complet – despărțite. Disjuncția permite însă discutarea separată a problemei diagnosticului, de cea a acțiunii eficiente, praxeologice sau retorice.

5. Prin diagnostic se poate înțelege procesul (intelectual și practic, tehnologic) prin care un subiect identifică și califică un obiect caz, ca aparținând unei clase a unui sistem și participând la un câmp de generalitate (norme, valori), în vederea unei acțiuni, a unei fapte, a unei finalități. Desigur, se presupune un câmp teoretic structurat, raportat la o realitate, care include sistemul de clasificare și se desfășoară într-un câmp de generalitate. Procesul propriu zis de diagnosticare, cu logica, strategia și finalitatea sa, cu tehnologia pusă în joc, presupune deci subiectul ce diagnostichează, cazul dat și câmpul teoretic suprajacent. Diagnosticul desfășoară în cele mai variate domenii practice, ca de exemplu:

- diagnostic medical; - diagnosticul tehnologic al unei abateri sau devieri neadmise de la norme a unui produs standard; - diagnosticul botanic sau zoologic, de apartenență a unei vietăți la clasă (gen, specie); - diagnosticul tipologic caracterologic uman; - diagnosticul (identificarea) criminalistică; - diagnosticul judiciar (formularea calificării, încadrării în lege, a gravității cazului); - diagnosticul de apreciere, calificare, a unei situații socio-politice – diagnosticul de calificare valorică a unei opere de artă sau a unui act moral.

S-ar putea distinge două moduri extreme ale procesului de diagnostic ce ar putea fi exemplificate prin distincția necesară dintre: - identificarea diagnostică a apartenenței unui tablou la un pictor anume; și diagnosticul de valoare artistică al tabloului. Deci, pe de o parte diagnosticul tehnologic, complet algoritmizabil, prin care agentul identifică un obiect aparținând unei clase în vederea unei clasificări (a atribuirii unui indice indexial) sau a unei proceduri de corectare. Apoi, diagnosticul în sens de judecată de valoare, în cadrul căreia un subiect prețuiește și califică un caz ca fiind de un anumit tip și având o semnificație, în sens valoric. Această judecată de valoare, caracterizează evaluând, după ce parcurge o procedură analitic-critică de evidențiere a mijloacelor puse în joc, a tehnologiei, în raport cu norme stabilite și în numele valorilor. Între cele două extreme ale diagnosticului, nu există o ruptură sau o soluție de continuitate, dar instrumentele și metodele sunt diferite: pe de o parte logică și calcul, pe de

altă parte argumentația și interpretarea (hermeneutică). Diagnosticul medical se află cam la mijloc, cel medial psihiatric gravitând spre caracterizare-evaluare.

Procesul de diagnostic folosește o clasificare și un domeniu teoretic ce o susține și o include. De aceea, el se află în polaritate sau simetrie cu procesul de construcție, susținere și reconstrucție a respectivului câmp de cunoaștere, deci în raport cu cercetarea științifică, cu inducția cazuistică. Există însă și interferențe între aceste domenii, de exemplu diagnosticarea unor cazuri noi ce devin cazuri princeps.

Diagnosticul este o judecată ce servește, din mers, practicii.

DOCTRINA

Practicile umane, desfășurarea lor, fac apel la:

- Reluarea evenimentului în poveste
- Cazul judecat în raport cu un nivel de generalitate
- Cazuistica tipologică (sistemată)
- Generalitatea normelor, legilor, valorilor

Prin acestea, orice situație nouă, în cadrul practicilor, poate fi încadrată, prinsă într-o structură teoretică, servind la relansarea practică. Organizarea acțiunilor în cadrul practicilor, mai depinde în plus și de un corp teoretic doctrinar, care însumează principalele teze orientative, organizatoare și programatice la care se aderă.

Tezele, maximele (devizele) sunt în primul rând „chestiuni generale privind viața cetățenilor” de diverse grade de abstractitate, care exprimă, în formularea lor punctul de vedere adoptat, cel care dă orientarea generală a acțiunilor din cadrul practicii, în forma circumstanțială (istorică) dată. Există diverse doctrine politice și educative, doctrine juridice și militare, chiar doctrine artistice, arhitecturale și medicale. O doctrină politică se anunță de obicei într-un program politic al unui partid, al unui conducător, rezultă dintr-o proclamație. Proclamații aveau și procurorii romani care indicau astfel în ce fel au de gând să judece, să aplice legile. O doctrină juridică, poate sta și în spatele formulării legilor, și a interpretării și aplicării lor, susținând un anumit sens p[ra]cticii justițiare. Artiștii, au și ei deseori un program, o doctrină, pe care o pot face publică prin manifeste, sau o afirmă prin cazurile tip ale operelor lor. O doctrină educativă va pune accentul pe educația corporală sau a memoriei, pe educarea elocvenței sau a abilității în vânătoare, pe studiul matematicii sau a științelor

istorice; și, în același timp, tot doctrina e cea care argumentează dacă educatul trebuia bătut sau premiat, dacă trebuie să repete sau să fie stimulat să se manifeste original. Cu aceleași materiale, cu aceeași știință, tehnologie și artă, se pot construi orașe diferite în funcție de doctrina care afirmă sensul comunității urbane, raporturile dintre civili și instituții, dintre oameni de diverse categorii date.

Tezele maximale doctrinare nu derivă direct din sinteza cazuistică – fiind pe un alt plan de generalitate dar se diferențiază dialectic în raport cu acestea. În cele din urmă, în situația specială a doctrinelor politice, în joc va fi tot o „cauză”; dar acum o cauză teză maximă, adoptată, pentru care lupti și pentru realizarea căreia mori. Această distilare a cazului în teză, nu e un drum univoc; dimpotrivă, teza poate să împrumute – pentru forța propagandistică – imaginea unui caz tip a unui exemplu mobilizator.

Tezele (maximale) doctrinare, pot fi supuse dezbaterii dialectice (sau chiar judecării agorice) cu argumente pro și contra. Dezbaterea se încheie cu adoptarea unui punct de vedere doctinar, de către factorii de decizie și acțiunii practice. Argumentele care cântăresc în această dispută sunt în mare măsură dependente de interesele (dorințele, speranțele) implicite sau explicite a celor ce dezbate. Iar forța argumentelor care în cele din urmă înving poate fi de diferite feluri. Esențial este că, în final se ajunge la o adoptare, o însușire, acceptare a tezelor doctrinare, cu intensitatea convingerii, car animă și mobilizează pe cei în cauză, în numele cauzei ideii, a maximelor, a doctrinei (teoria devine o forță când cuprinde masele).

Ansamblul maximelor doctrinare mai sunt marcate de un plan teoretic mai înalt, cel al concepției generale despre om care funcționează, conștient sau inconștient, la cei în dispută și acțiune practică. Această concepție generală despre om are și ea diferite nivele de abstracție. Pe de o parte, ca ideologie, susține și asigură coerența doctrinelor particulare a diverselor practici. Pe de altă parte, comentând raportul general al omului cu lumea și transcendența (raportul cu ființa) se îndreaptă spre filozofie. Concepția despre om în cadrul filosofiei depășește concepția ideologică despre om, dar urcă din ea.

Corpul doctinar al maximelor care exprimă punctul de vedere al celor ce se angajează în practică, deși se articulează este diferit de Teoria științifică din Științele naturii și de teoria credinței religioase. Teoria științifică se organizează, în plan teoretic ca un model ce conține propoziții prime și legi care exprimă și explică un domeniu al realității; se poate avea și multe alte funcții, între care și cea predictivă. Dar felul în care teoria științifică a naturii ajunge să fie folosită

într-o practică productivă, diferă de felul în **care doctrina orientează și organizează practica umană**. Ea presupune deducția (și calcul) științific, elaborarea de proiecte și o organizare praxeologică. Chiar dacă este și ea doar o versiune a realității, marcată de ansamblul structurii teoretice a epocii, ea e în foarte mică măsură dependentă de interese, de opțiuni. Ea nu este, ca doctrină, un punct de vedere ce urmează să se verifice prin realitatea sa. În sfârșit, **corpul doctrinar al maximelor diferă de credințele religioase** cu care se asemenea se pot articula. Acesta invocă un transcendent pe când doctrina religioasă nu se adoptă prin dezbateri agorice ci prin adeziune în urma unei propagande.

Adaos la **Note despre științele umane (ale narativității publice)** **comentariu**

Persoana umană crește, există și se manifestă într-o atmosferă și ambianță ce include, alături de aerul și umezeala fizică, de pajiști, meri, stânci, flori și animale..... și alții oameni vii.. alături de case, drumuri și palate, poduri și trăsură, ceasuri, cuțite, mese, caiete, școli, cimitire, creioane și calculatoare.....sar și.... nenumărate povești.

Omul e înconjurat... de mic copil... nu doar de șuieratul vântului, de zgomotul tunetului și cântatul cocoșului ...ci și de vorbele și mesajele expresive ale mamei... de apeluri, rugăminți și cântece de leagăn, de interdicții și promisiuni... de poezii de dragoste și patriotice...de marșuri și imnuri.... de basme și știri de la televizor....de bârfe și vorbe de admirație...de narațiuni despre întâmplări trăite..de rugăciuni către Dumnezeu și slujbe religioase...de istoria patriei...de reportaje și *curriculum vitae*...de discursuri politice, nuvele, poezii, expuneri științifice și narațiuni de roman. Atmosfera ce înconjoară zi de zi viața ambientală a unui om.. „pânza de păianjen în care e prinsă viața sa cotidiană,,....e în mare măsură constituită din discursivitatea lingvistico narativă a mesajelor și expunerilor...a discursivităților semiotice de tot felul..care conturează, de fapt, specificul uman al existenței sale. Univers al rostirilor, simbolurilor și textelor ce-l înconjoară în permanență....pe care el le descifrează și le receptează... în funcție de pregnanța cu care-l încojoară,.. cu care i se adresează.. și cu care le poate descifra. Acest univers al logosului a oferit una din primele și esențiale caracterizări ale omului..încă din vremea nașterii în antichitate a speculației filosofice, cea de:... *atropos.. zoon legon ehon*...

Omul e un animal ce există dimensionându-se prin logos. Și după cum era și firesc..gândirea speculativă a antichității a încercat, de la începutul ei, să facă

ceva ordine și în această arie. În acest „cosmos al logosului,, - ambii acești termeni grecești fundamentali implicând și conceptul de ordine, de *coherență ordonată a unei unități semnificative a multiplului*. Iar în această arie, tot de la început, s-au diferențiat câteva unități semnificative ale logosului:.. judecata propozițională....categoriile...silogismul..argumentația..discursul...Dar și fațete ale infrastructurii cosmosului, ce s-au dovedit a fi (în speculațiile Pytagorenilor) „matematice,,. Logicul și matematicul s-au completat reciproc în diverse epoci istorice, cu variate desfășurări și preeminențe....gândirea speculativă a Modernității Europei punând accent multă vreme pe matematic. Dar sec XX a reluat și interesul pentru logosul-limbaj.

Indiferent de zona pe care se focalizează preeminent interesul meditațiilor reflexiv speculative ale unei vremi, „*lumea-vieții-cotidiene*,, (*Lebenswelt* - cum o denumea Husserl) rămâne, pentru fiecare persoană, continuu impregnată de manifestările și produsele logosului. De aceea, e frustrant când se constată că o știință așa de importantă pentru înțelegerea omului precum psihologia, - după ce a acceptat cu ușurință că limbajul și logica îi sunt elemente constitutive -, a fost reținută în a avea în vedere și consubstanțialitatea acestui psihism cu produsele lingvistice discursive... de ex. cu narațiunile despre persoane. Deși, zi de zi, oamenii povestesc mereu unii despre alții... caracterizându-se și etichetându-se reciproc. Iar însăși structura identității psihologice a persoanei e - în esența sa -, biografico-caracterială, integrând continuu în memorie depozitul sintetic al evenimentelor relatabile trăite (și care sunt efectiv și în mod continuu repovestite, de către alții și de către sine). O simplă reflexie indică oricui om de bun simț că psihismul persoanei e definibil și prin dimensiunea sa de PERSONAJ narativ, similar cu cel din biografii, istorisiri și romane. Ori o astfel de dimensionare e importantă și pentru înțelegerea psihopatologiei (de ex a condiției delirante).

Deci..merită să pornim pe acest drum de analiză a istorisirilor, a narativităților publice, din care se împărtășesc...și prin care se dimensionează în permanență... oamenii.